

TARTU RIIKLIK

ÜLIKOOL

ÜLDAJALOO KATEEDER

Vaike Raudsepp

D I G G E R I D J A W I N S T A N L E Y

U T O P I S M

Juhendaja: ajalooeaduste

doktor J. MADISSON

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

T a r t u

1 9 6 6

S I S U K O R D

Eessõna	4
I. Inglise kodanliku revolutsiooni eeldused ja käik	10
II. Agraarküsimus ja diggerite liikumise kujunemine	31
III. Diggerite praktiline tegevus	46
IV. Diggerite ideoloogia	61
V. Winstanley utoopiline kommunism	73
Lõppsõna	92
Resümee	94
Kasutatud kirjanduse loetelu	99

E E S S Õ N A

Diggerite liikumine oli 17. sajandi Inglise kodanlikus revolutsioonis rahva alamkihtide võitluse kõrgpunkt revolutsiooni demokraatliku arengu eest.

Diggerite ideoloogia on kahtlemata sotsiaalpoliitilise mõtte väljapaistev saavutus, mis kujunes lõplikult välja Inglise ajaloo murrangulisel perioodil variseva feotalismi ja selle varemeil kindlustuva kapitalismi vahel.¹ Diggerite liikumine kujutas endast talurahvalikumise üht suunda, nende ideoloogia kajastas talurahva alamkihtide huve.

Uurides diggerite liikumist tuleb leida kõigepealt need ühiskondlikud vastuolud, mille tõttu liikumine tekkis, kelle huvide esindajad olid diggerid ning millist osa nad etendasid revolutsiooni käigus. Vähemtähtsana võib välja jätta diggerite ideoloogia religioosse külje. Nõukogude historiograafias on diggerite liikumisele antud see koht, mida nad väärivad, kuid nõukogude ajaloo teaduses ei ole siiani ilmunud ühtki monograafiat diggerite kohta, kus oleks diggerite liikumist tõesti igakülgselt uuritud.

I Барг, М.А. К вопросу о социальной идеологии диггеров. "Новая и новейшая история" М. 1960, № 4, стр. 53-70, стр. 53

Nõukogude ajalooteaduses on senini peatähelepanu pööratud Winstanley võrdsustava ideaali valgustamisele, millest on kahjuks enamasti vaadeldud eraldi rahvaliidumise ideoloogiast. Selline ühekülgne lähenemine raskendab tunduvalt objektiivse ajalooise hinnangu andmist neile.

Nõukogude autoreist, kes on uurinud diggerite probleemi, tuleb kõigepealt nimetada S.I. Arhangelskit. Tema töö Inglismaa talurahvaliidumisest revolutsiooni perioodil ² on õieti seostatud talurahva, sealhulgas ka diggerite liikumine sotsiaal-majanduslike põhjustega. Arhangelski töödest tuleks nimetada veel kaheosalist tööd revolutsiooni agraarseadusandmusest ³, kus ta seab endale ülesandeks väljaselgitada agraarsete muutuste suurus ja iseloom, mis toimuvad Inglise kodanliku revolutsiooni käigus, näidates, et aadel oli sunnitud müüma maid valitsuse poliitika survele. ⁴

M. A. Bargi töödes antud põhjalik ana-

---

2 Архангельский, С.И. "Крестьянские движения в Англии" (1640-1660, М. 19)

3 Архангельский, С.И., Аграрное законодательство Великой Английской революции 1643-1648, М-Л, 1935

4 Барг, М. А., К вопросу о социальной идеологии диггеров.
Кослиенский, Е.А. Изучение истории крестьянства и аграрных отношений в Англии, в кн. Проблемы английского феодализма и историографии срунил влков, 1963, стр. 125-145, 139

Iüüs diggerite ideoloogiale näitab, et diggerite primitiiv-kommunistlikud vaated on ainult probleemi üks külg, teine on selles, et tuleb näha sidet diggerite ideoloogia ja inglise talurahva võitluse vahel, mis oli suunatud kodanlik-aadelliku agraar-pöörde vastu, landlordismi süsteemi vastu. ⁵

Inglise kodanliku revolutsioonis esile kerkinud eri sotsiaalsete gruppide agraarprogrammiä on välja toonud M. A. Barg ja V. M. Lavrovski oma töös Inglise kodanliku revolutsiooni tähtsamate probleemide kohta. ⁶

Inglise agraarolusid on uurinud ka Avdejeva, kes on näidanud kapitalistlike suhete intensiivset tungimist põllumajandusse revolutsiooni eelõhtul ning seoses sellega toimunud muudatusi küla sotsiaalses struktuuris. ⁷

Kõigis neis töödes on antud ülevaade sellest majanduslikust ja sotsiaalsest baasist, mis diggerite liikumise tekitas, on puudutatud diggerite praktilist tegevust ja ideoloogiat, on puudutatud.

Üheks nõukogude ajalooteaduse puuduseks võib pidada seda, et on tõmmatud järsk vahe levelleerite

---

5. Барн, М. А., К вопросу о социальной идеологии диггеров ... стр. 54.

6. Лавровский, В. М., Барн, М. А., Английская буржуазная революция. Некоторые проблемы английской буржуазной революции 40-х годов XVII века, М., 1958

7. Авдеева, К. Д., Из истории английского землевладения накануне буржуазной революции XVII в., в кн. Средние века, вып. 13, М., 1958, стр. 49-66

vaadete ebaküpsust ja näeb temas utoopilise sotsialismi eelkäijat.

G. Holorenshaw eitab oma töös revolutsiooni agraarprogrammi olemasolu ja ei mõista agraarliikumise tähtsust, kui revolutsiooni kesksemat küsimust.¹² Holorenshaw rõhutab oma töös õieti, et diggerid kaitsesid vaese talurahva huve, ta pöörab ka suurt tähelepanu G. Winstanleyle, näidates, et tal oli palju materialistlikke elemente. Ka temal esineb liialt paljusid paralleele teadusliku kommunismiga, sellele juhib raamatu eessõnas tähelepanu juba nõukogude ajaloolane Semjonov.

K. Hill¹³ ei anna täielikku pilti revolutsiooni põhjustest ja käigust. Peatähelepanu on pööratud revolutsiooni liikumapanevatele jõududele ning eri gruppide või klasside evolutsioonile, ^{kindlat} ei tee vahet diggerite ja levelieride vahel.

Suuri vigu ja puudusi esineb Ed. Bernsteini töös "Sotsialism ja demokraatia Inglise kodanlikus revolutsioonis."¹⁴ Autor moderniseerib laialt diggerite ideoloogiat, püüdlusi ja eesmärke,

---

12. Колосников, Т., Лебендер и английская революция, М., 1947.

13. Хилл, К., Английская революция, в кн., Хилл, К., Английская революция, М., 1947, стр 15-113

14. Бернштейн, Эд., Социализм и демократия в Великой Английской революции, М.-Л., 1924

tema lehituses muutub diggerite sotsiaalne programm peaaegu kaasaegse kommunismi programmiks. ¹⁵ Bernsteini raamatule võib ette heita veel seda, et väga vähe on pööratud tähelepanu 17. sajandi Inglismaa majanduselule. liiga nõrgalt on välja toodud eri grupeeringute klassihuvide, mis leidsid väljenduse nii poliitilistes kui religioosetes nõuetes.

Käesolevas töös puudutatakse revolutsiooni kõige radikaalsema grupeeringu - diggerite ideoloogiat ja tegevust. Viimast on võimatu mõista tundmata üldjoontes revolutsiooni väiku ning Inglismaa sotsiaalmajanduslikku olukorda XVII sajandil. Et töös ei ole Inglise revolutsiooni ajalugu, vaid tema eesmärgiks on ainult diggerite kui talurahva liikumise ühe suuna esindajate tegevuse ja ideoloogia käsitlemine, siis on revolutsiooni käiku puudutatud ainult möödaminnes ja niipalju kui on vältimatu antud teema mõistmiseks.

---

15. Дементьев-Синяев, В. А., Предисловие, Бернштейн, Дж., Социализм и демократия в Великой Английской революции, д.-д., 1924. стр. 14

I.

INGLISE KODANLIKU REVOLUTSIOONI

EELDUSED JA KÄIK.

1640 - 60 aastate Inglise kodanlik revolutsioon kuulub nende sündmuste hulka, millised viisid rahvaid kõrgema ühiskondliku formatsiooni teele.

Inglise revolutsiooni tähtsus seisnes mitte ainult selles, et ta ~~puhastas~~ teed kapitalismi tormiliseks arenguks Inglismaal, vaid selles, et ta andis tugeva löögi feodaalsele süsteemile tervikuna.¹⁶ Seepärast on ka Marx nimetanud seda revolutsiooni esimeseks euroopa mastaabiliseks kodanlikuks revolutsiooniks.¹⁷

Revolutsiooni eeldustest rääkides peab kõigepealt peatuma majanduslikel tegureil. XVII sajandil olid Inglise majanduses kapitalistlikud elemendid juba märkimisväärselt arenenud, nii tööstuses kui ka põllumajanduses. Uue tehnika kasutusele võtmine, aga peamiselt töö organiseerimise uued vormid andsid tunnistust sellest, et Inglise tööstus astub üha enam kapitalistlikule teele. Olid arenenud uued tööstusharud: klaasi, seebi, paberi jne. tööstus, sõe tootmine jne., levis üha enam rauatootmine.

---

16. Барн, М.А., Крайневъ и др. Введение, М., 1960, стр 3.

17. Маркс, К., Буржуазная и пролетарская революция, Маркс, К., Энгельс, Ф., Сов. Т. 6, стр 115

Kapitalistlikud ümberkorraldused haarasid ka Inglismaa vanimat ja tähtsamat tööstusharu - villatööstust.¹⁸ Kui veel XVI sajandi algul veeti Inglismaalt toorvilla välja, siis juba XVI sajandi keskel moodustasid 80 % ekspordist villast valmistatud tooted, ümber töötamata villa veeti välja ainult 9 %.¹⁹ 1614. a. keelati hoopiski töötlemata villa väljavedu.²⁰ Need arvud näitavad, et Inglismaa oli muutunud tööstusmaaks, kes varustab oma toodetega välisturgu. Kvaliteedilt olid Inglise kangad küll pikka aega tunduvalt halvemad kui näiteks Madalmaade omad, sageli leidsid Inglise poolvalmis kangad lõpliku töötluse seal. Olukord muutus, kui Madalmaadest Inglismaale emigreerusid mitmed tuhanded meistrid, kes pagusid usuliste tagakisamiste ja sissetõkade eest omal maal.²¹

Kasvanud nõudmine Inglise kaupade järgi nii sise- kui välismaal viis pöördetele ka villatöötlemise iseloomus. Tekib manufaktuurtööstus, ^{levib} tsentraliseeritud manufaktuure, kuid 17. sajandil oli valitsevaks vormiks ikkagi kodutööstus²² s.o. detsentsaliseeritud manufaktuur.

Manufaktuuride omanikud, ettevõtjad taotlesid täieliku võimu siseturul, kuid sellel teel neil oli ees terve rida takistusi - nii valitsuse poolt kehtetatud kitsenduste näol kui ka vanade käsitööorganisatsioonide näol.²³

18. Барт, Д.А., Кривошеин ... стр 23

19. Тамас, лк. 23

20. Тамас, лк. 23

21. Бернштейн, Эг., Социализм и демократия... стр 15

22. Барт, Д.А., Кривошеин ... стр 25

23. Штокемар, В.В., Феодальная колонизация Английского абсолютизма в эпоху его расцвета, л., 1962, стр. 23-28

Erilist pahameelt tekitasid ~~mitmed~~ patendid ja monopolid, mis olid antud üksikutele isikutele. ²⁴ Näiteks katsendused, mis käelasid pidamast üle 2 tööpingi ühe katuse all, ²⁵ ning nägid ette 7 aastase õpiaja ²⁶ ja palju muud taolist halvas rahakate inimeste ettevõtlikku initsiatiivi.

Seoses tööstuse kiire kasvuga, püüdsid Inglise kaupmehed juba alates 16. sajandist, eriti aga 17. sajandil laiendada turgu, olid huvitatud koloniaalvaldustest ning löid uusi kaubakompaniisid. Siinjuures muidugi mängisid suurt osa uued geograafilised avastused. Sellest ajast peale s.o. ligikaudu 16. saj. keskpaigast loovutab sisekaubandus esikoha väliskaubandusele. ²⁷ Meretagune kaubandus, mis pidi ületama palju raskusi, ohte ja riskeeris paljuga, sundis väga varakult ühinema kaupmehi kaubakompanidesse. Nii loodi 1554. a. Moskvas kaubakompani, , 1581. a. Levanti kaubakompanii jne. ning 1600. a. kuulus Ida-India kaubakombanii. ²⁸

---

24. Samas, lk 50-51

25. Барт, М. А., Крайнее ... стр 26

26. Бернштейн, Яг., Союзники и конкуренты ... стр 18

27. Барт, М. А., Крайнее ... стр. 30

28. Samas, lk 31.

Inglise valitsejad olid heameelega nõus selliste kompaniide tegevusega. Esiteks sellepärast, et kompaniid võtsid endi ülesandeks sisse seada dipl^{maatilised} suhted nende maadega, kus seda senini ei olnud, teiseks laekusid kompaniidelt maksud.

17. sajandi esimestel aastakümnetel inglased tungivad üha enam Indiasse ja Ameerikasse.

17. sajandi 40te~~ks~~ aastateks on kaubandus 2 korda laienenud võrreldes 17. sajandi algaastatega. ²⁹

Kaubanduse arengut pidurdas tema tsentraliseerimise poliitika, mida teostas õukond. Kuninga patendid ja litsentsid aitasid koondada kaubandusel Londoni kaupmeeste kätte, mis viis laostumisele teised inglise kaupmehed. Paljud kaasaegsed kurtsid, et ainult täielik kauplemisvabadus võib inglasi muuta maailma rikkamaks rahvaks. ³⁰

Inglise külas sellel perioodil olid samuti toimunud suured muutused. Olukorda Inglise külas valgustatakse üksikasjalisemalt järgmises peatükis, siinkohal olgu mainitud, et osa maavaldajaid s.o. uusaadel, gentry majandas uut moodi kapitalistlike

---

29. Samas, lk. 35

30. Samas, lk. 35

meetoditega, ekspuaterides palgatööjõudu
või andes maad rendile farmeritele. Selle klassi
valdused kujutasid tegelikult mitte feodaalset
vaid kodanlikku omandit. Need maavaldajad ühest
küljest varustasid tööstuskodanlust manufaktuuride
eksisteerimiseks vajalike töökätega, teisest
küljest olid võimelised aga andma põllumajandusele
sellise suuna, mis oli vastavuses tööstuse ja
kaubanduse arenguga. Siit tulenes maavaldajate
ja kodanluse huvide liit.³¹ Ometi ka siin segasid
kapitalismi edasist arengut arvukad kitsendused,
mis olid kehtestatud krooni ja feodaalse maavalda-
jate klassi huvides, ning mis ei lasknud vabalt
maaga kaubelda jne.³² Selleks, et põllumajanduslik
kapitalism võiks täielikult areneda küla ressursse,
oli tarvis teelt kõrvaldada feodalismile iseloomu-
likud juurilised ahelad.

Kapitalistik farmimajandus oli majanduslikult
analoogiline manufaktuuriga tööstuses. Farmer - ette-
võtja ekspuateris suures ulatuses kehvtalurahvast

---

31. Маркс, К., Рецензия на книгу Ф.Тузона "Поре-
дней удались антикварная революция?" К. Маркс,
Ф. Энгельс, Об Англии, М., 1952, стр 308

32. Энгельс, К., Английская революция ... стр 36.

põllumajandustöölisi.

Eni tule arvata, et suurem rõhk oli pandud lambakasvatusele, 17. sajandil oli esikohal intensiivne põllupidamine, teraviljatootmine.

Õeldust võib näha, et vana feodaalmajanduslik baas lagunes, kuid temaga seotud väljasurevad ühiskondlikud jõud ei tahtnud hoopiski vabatahtlikult ajalooareenilt lahkuda. Riik ja kirik seisid feodalismi kaitsel. Feodalismi alus - feodaalomand maal püsis. Tootlike jõudude edasise kapitalistliku arengu võis kindlustada ainult feodaalsete tootmisuhete ja neid kaitsva pealisehituse kukutamine.

Siinkohal on huvitav jälgida feodaalabsolutistliku riigi ning kodanluse vahekorda. Kogu XVI sajandi kestel Tudorite dünastiavalitsemise ajal tegi riik kodanlusele osalisi järelandmisi, soovis teda majanduslikult. Tudorite absolutism tugines suuresti ka uusaadelile. Tudorite kurssi soodustada kapitalismi arengut, näitab kasvõi parlamendi osa pidev kasv riigis - alamkojas istusid põhiliselt uusaadeli esindajad, kes esindasid kodanluse huve parlamendis. Kuid Tudorite valitsusaja lõpul muutus parlament^{ka}topositsiooni organiks. Alamkoda väljendas rahulolematust ja kritiseeris Elisabethi valitsuse poliitikat reas küsimustes - tööstuslik kaubanduslike monopolide müügi küsimuses, usulistest küsimustes jne.³³

---

33. Амурская, Сунгоязская губерния, XVII век, пог. ред. Е.А. Кослинского и Я.А. Ливичко, Т. I, М., 1954, стр 75-77

Ususlised küsimused olid inglise revolutsioonis küllaltki tähtsal kohal, seepärast on neil mõjet piisult pikemalt peatuda. Inglise kodanlik revolutsioon kui varane kodanlik revolutsioon kasutas puritaanluse religiooset ideoloogiat, Puritaanlaste nime all olid veel XVI saj. 60-tel aastatel tuntud protestandid, kes ei olnud rahul lõpule viimata reformatsiooniga, milline oli Inglismaal läbi viidud XVI saj. keskel.³⁴ peale reformatsiooni oli kindlustunud riiklik anglikaani kirik, mis sõltus täiesti kuningavõimust ning kus katolitsismi elemendid olid säilinud riitu- ses. Puritaanlaste eesmärk oli „pühastada“³⁵ kirik katolitsismi jäänuustest ning nad kritiseerisid ka kiriku sõltuvust valitsusest.³⁶

Puritaanlik liikumine tähendas uut
religiooset ideoloogiat, mis vastas

---

34 Лабровский, В. И., Бегун, И. А., Англиканская
реформация в Англии... стр. 150

35 mõneti puritaanlane on tulnudki luteri-
sest sõltust purus - pühast.

36 Англиканская реформация в Англии... стр. 77.

mis vastas kodanluse maailmavaatele ja lähtus kapitalismi printsiipidest. ³⁷

Puritaanlus lähenes veel 16. sajandil reaksioonideks. Rikkam osa - suurkananluse ja jõukama uusaadli esindajad - püüdsid anda uuele kirikule vana ~~mal~~vinistlikku korraldust. See osa puritaanlasi sai veel 16. saj. 70-ndatel aastatel nimetusse "presbüterlane."³⁸

Nad nõudsid, et kirik ei sõltuks riigivõimust. Teine suund puritaanluses formeerus hiljem XVI sajandi 80-90 aastatel ja sai tuntuks "intependentide" nime all. See suund nõudis täielikku sõltumatust nii ~~ilmalikust~~ kui kiriklikust keskvõimust. Intenpendentide hulka kuulusid kesk- ja väikekodanlus, osa aadlistgentery, osa talupoegi ³⁹ Interpendentide hulka kuulus terve rida erinevaid sekte, mis üksteisest teravalt erinesid. Intenpendentide radikaal-demokraatlik tiib oli seotud ~~re~~formistlike õpetustega Euroopa konfinendil, eriti Saksamaaga (ana-baptistid), nende õpetuses kõlasid võrdkuse, demokratismi nõuded.

16. sajandi 80-90 aastatest alates kannatasid puritaanlased valitsuse repressioonide all. Eriti

37. Samas, lk. 77.

38. nimetus "presbüterlane" näitab nende üksteisest sõltliku kirikukorraldusele, kus peaosas mängisid presbüterid - valitud rühmad, kes juhtisid kirikukogu tegevust.

39. Аннуи́кава дьиньейазнае жеборозуе... стр. 78-79.

jälitati radikaalsemaid intendentlikke sekte ja anabaptistlikke jutlustajaid. Paljud olid sunnitud emigreeruma. Vaatamata tagakiusamistele tugevnes puritaanlik liikumine 17. sajandi algul tunduvalt. Tagakiusamine teravnes eriti Stuartite valitsusaja aluses James I ajal.⁴⁰ Stuartide ajal tugevnesid eriti kasvava kodanluse klassi vastuolud feodaalabsolutistliku korraga. James I toetus eelkõige Inglismaa aristokraatia feodaalsetel elementidele. Uus dünastia püüdis igati kindlustada absolutismi. Valitsuse ja parlamendi vahetõttu muutus üha teravamaks. Valitsuse finantsolukord oli sel perioodil kaunis keeruline. Valitsusel oli alalisi tuluallikaid kaunis vähe. Kõige lootustandvamateks neist olid maad, teiseks tollimaksud. Valitsuse võlad seetõttu üha kasvasid. 17. sajandi 30-ten aastatel ulatus Stuartite võlg miljonini⁴¹. Oli olemas veel üks vahendist hankimise allikas s.o. parlamendi subsiidiumid, kuid Stuartide ajal keeldus parlament subsiidiume andmast. Parlament võitles kauplemise vastu

---

40. samas, lk. 81

41. Манарунова, К.Д., Очерки по истории Англии, 1640-1815, М., 1958, стр.33.

kaubanduslike⁴¹ ja tööstuslikele monopolidega. Parlamendi sügava rahulolematuse kutsus esile ka Stuartite välispoliitika. Vastupidi Elisabethit, kes teostas Hispaania- ja katoliku vastast välispoliitikat, mis oli inglise kodanlusele kasulik, muutes James kohe kurssi. Esiteks sõlmib ta kohe Hispaaniaga rahulepingu⁴², mis ei vastanud Inglise kodanluse huvidele.

Edasi keeldus James abistamast Madalmaid nende sõjas Hispaania vastu, kuigi oli seotud ühendatud Provintsidega liidulepinguga. Selline poliitika oli Inglismaa rahvuslike huvide reetmine, kuna Hispaania oli Inglismaa ohtlik võistleja ja vaenlane mere- ja koloniaalkaubanduses.

Kui puhkes kolmekümneaastane sõda Protestantliku Ühiooni ja Katoliikliku Liiga vahel, oleks pidanud James I kui Pfalzi Friedrichi, Saksa protestantide liidri äi, astuma protestantide poolel sõtta Habsburgide vastu. Hiljem astuti

---

42. pärast Suure Armaada hukkamist 1588. a. pidand Inglismaa ja Hispaania end riva sõjaseisukorras olevaks

küll sõtta, kuid püüti ikkagi hoida suhteid Hispaaniaga. Selle asemel, et asuda ründama Hispaaniat merel, loigata ta ära kolooniaist, purustada laevastik, nagu tahtis Inglise kodanlus, valitsus alustas tegevust mandril.

1625. a. sai kuningas Charles I. Ka tema välispoliitika ei olinud populaarne. Charles I abielu katoliiklasest prantslannaga Henriette-Mariega (Louis XIII õde) ei leidnud heakskiitu, kuna kardeti katolike mõjude tugevnemist. Liidu olemasolu Prantsusmaaga sundis Inglise valitsust Prantsuse kuninga poolel osa võtma võitlusest võitlusest hugenottide vastu, ka olid koondunud La Rochelle'i kindlusse. See kutsus Inglismaal esile uue rahulolematuse Stuartite poliitika vastu. Avaliku arvamuse mõjul peab valitsus katkestama suhted Prantsusmaaga ja minema hugenottidele appi, abi pole aja küllaldane ja kindlus vallutatakse.⁴³

Parlamendi opositsioon Stuartil absolutismi vastu ilmnes teravalt juba James I ajal.⁵⁴

---

43. Матаринова, К. Д., Очерки ... стр 34-36

44. Английская буржуазная революция...
Т. I, стр. 84-85

Charles I ajal teravnesid parlamendi ja kuninga suhted veelgi, mis viis selleni, et esimene Charlesi I poolt kokku kutsutud parlament saadeti paar nädalat peale kokkukutsumist laiali. Ka teised kokkukutsutud parlamendid saadeti laiali. Vangistused, arestid, trahvid ähvardasid kõiki neid, kes julgesid kritiseerida ilmalikku või kiriklikku võimu. Charles I püüdis luua parlamendist sõltumatut alalist armeed. Kuningas valitsedes ilma parlamendi nõusolekuta, seadis sisse uusi makse, kasutas mitmekesist trahvide süsteemi oma tulude suurendamiseks. Selline poliitika mida teostas Charles I tuluallikate otsimine viis monarhia hukule, kuna uusaadel ja kodanlus nägid selles ohtu oma omandile.⁴⁵

Majanduslik olukord sellel perioodil oli pingeline. Seoses sõjaga Euroopas kannatas kaubandus, mis peegeldus otsekohe tööstuses põõpuuduse kasvu näol, raskendas tunduvalt rahva olukorda. Hinnad tõusid. Rahvamasside rahulolematus kasvas. Toimuvad rahva väljastumised stihilised.⁴⁶

---

45. Мамарикова, К. Д., Очерки... стр 47

46. Английская буржуазная революция...
Т. I . стр 101-102

Charles I poliitika puudutas ka uusaadli huve. ~~Olid kehtestatud~~ maksud ja trahvid tarastamistelt, trahvid nendelt, kes ei lasknud end reitlikuks lüüa.

Kodanlus kannatas valitsuse kaubitsemise tõttu tööstuslike ja kaubanduslike monopolidega, mis vaadeldaval perioodil muutus nii laialdaseks, et hakkas tekitama korratust nii tootmises kui kaubanduses ning tõstma elukallidust. Ettevõtja, kes ei suutnud hankida monopoli, laostus. Sellistes tingimustes emigreerus osa kodanlust koos oma kapitalidega Ameerikasse, Hollandisse jne. Majanduses tekkis seisak ja isegi kriisinähtused.

1635. a. võeti tarvitusele järjekordne abinõu, mis puudutas kõiki kätte, eriti vaeseid. Kogu elanikkonnale pandi peale nn. laevamaks, mida oli kunagi XI-XII sajandil võetud. ⁴⁷

Üldine rahulolematust kehtiva reziimiga kasvas 30-te aastate lõpul veelgi. Ka pikk

---

47. Манаркова, К. В., Ореки... стр 47-53

parlamendita valitsemise periood näitas aus-
aadlile ja kodanlusele, et valitsus ei mõtlegi
arvestada nende huvidega. Tegelikult polnud
siin küsimus kuninga tahtes vaid feodaal-
absolutistliku süsteemi olemuses. Oli selge, et
edasi valitsega selliste meetoditega ei saanud,
aga valitsuse võimuses ei olnud midagi muuta.
Siit on selgelt näha valitsevate kihtide "kriis"
- üks revolutsioonilise situatsiooni tunnuseid.
Ja mitte ainult alamkihid s.o. rahvamassid vaid
ka osa ekspluataatorlikke klasse ei tohtinud ela-
da vanal viisil. Revolutsiooniline situatsioon
oli teravnenud. Kuninga võimu toeks jäid ainult
vana aadel ja anglikaani vaimulikkond.

Mis puudub usulistesse küsimustesse vaadel-
daval ajavahemikul, siis siin teostati määrmiselt
reaktsioonilist poliitikat. William Land -
Canterbury peapiiskop, anglikaani kiriku pea -
tungis kogu ägedusega puritaanidele kallale,
jälitades ühesuguse julmusega nii presbütterlasi
kui interpentente. Erakonalised kohtud "Tähe-
koega" ja "Kõrge komisjon", mis mõlemad olid
organiseeritud küll juba Tudorite ajal ja kandsid

---

feisi eesmärke, arreteerisid, piinasid, trahvisid puritaanlasi ning peksid neid vigaseks anglikaanivastase propaganda eest. Samal ajal aga nõrgendas Laud survet katoliiklastele, püüdes anglikaani kirikut ja katoliiklust lähendada.

Sellises olukorras andis veel ühe tõuke Šoti ülestõus, mis 1637.a. ja oli suunatud kuninga katse vastu kehtestada seal anglikaani kirik. Järgnes sõda Šotimaaga 1639-1640.a., kus Charles I tuli vastu võtta kaotus.⁴⁸ Riigi-kassa oli tühi ja terav vajadus raha järele sundis Charles I kokku kutsuma parlamenti. Parlament oli koos 13. aprillist 1640.a. kuni 5. maini 1640.a., seega väga lühikest aega. Kuid ikkagi ei saanud Charles hakkama ilma parlamendita. Kaotused šotlastele sundisid teda jälle parlamendi kokku kutsuma. Seekordne - Pikk parlament - oli koos 3. novembrist 1640.a. kuni 1653.a.

Pikka parlamendi kokkukutsumine revolutsioonilise situatsiooni olukorras oli Inglise kodanliku revolutsiooni alguseks. Opositsioon Pikas parlamendis oli hästi organiseeritud. Aastatel 1640-1641 võttis parlament ette rea abinõusid, et piirata kuninga võimu. Parlament deklareeris, et teda ei saa laiali saata, et makse ei saa võtta muidu kui parlamendi nõusolekul. Parlament nõudis ka, et kuningliku Salanõukogu liikmed määrataks temaga kooskõlastatult, et likvideeritaks kaubanduslik-tööstuslikud monopolid, erakorralised kohtuorganid, nagu "Tähekoda" ja "Kõrge komisjon", et peapiiskop

⁴⁸ Матвеева, К. Р., Очерки ... стр 53-56

Laud ja lord-kantsler Strafford antaks riigireetjatena kohtu aäla. 1641.a. kui otsustamisel Straffordi asi, oli London suures ärevuses. Tuhanded linnaelanikud nõudsid tema karistamist. Kuningas oli sunnitud kinnitama surmanuhtluse, mis viidi täide 12. mail 1641.a.⁴⁹ Laud, kes samuti oli arreteeritud hukati hiljem - 1645.a.

1641.a. sügisel puhkes ülestõus Iirimaaal, mille kutsus esile Inglismaa koloniaalpoliitika. See ülestõus teruadas veelgi klassivõitlust Inglismaal. Parlament süüdistas kuningat ja tema valitsust selles, et nad püüdsid ühineda Iiramaa katoliiklastega ja kutsusid meelega esile ülestõusu.⁵⁰

1641.a. toimus maal arvukad antifeodaalsed talurahvaväljastamised, mis puhkesid stiihiliselt.⁵¹

1641.a. novembris võttis Pikk parlament vastu nn. "Suure remonstrantsi", milles nõuti valitsuse määramist parlamendi poolt. "Suur remonstrants" koosnes 204 peatükist, kus paljastati kõik absolutistliku reziimi kuritarvitused alates Charles I esimesestest valitsusaastatest ja lõpetades Iirimaa küsimusega.⁵² Majanduslikest nõudmistest tõsteti esile konkurentsivabaduse, vabakaubanduse nõue. Kuigi remonstrants pakkus kuningale teed kompromissiks parlamendi opositsiooniga ja printsipiaalselt kandis konstitutsioonilise monarhia iseloomu, kutsus ta esile ääretu vaenu kuninga ja tema pooldajate hulgas. Kuningas ja parlament ei saa siin enam kokku

---

49 samas, lk. 57-62

50 *Оппозиция в Ирландии...* Т. I, стр. 156

51 samas, lk. 150.

52 samas, lk. 156-157.

leppida.⁵³ Charles I oli küll sunnitud remonstrantsi vastu võtma, kuid ei mõelnudki seda ellu viia. Charles I, lootes vanale aadlile ja kitikule, otsustas parlamendi laiali saata. 1642.a. jaanuaris teeb Charles ebaõnnestunud katse vangistada parlamendi liidrid.⁵⁴

Kuningas lahkus 10. jaanuaril 1642.a. Londonist ja hakkab Põhja-Inglismaal koguma relvastatud jõude. Kuninga leeri voolasi kokku temale ustava aadli ja aristokraatia esindajad. 22. augustil 1642.a. kuulutab Charles parlamendile sõja.⁵⁵ Algab kodusõda. Kodusõjal on 2 etappi: I kodusõda 1642-46 ja II kodusõda 1648.a.. Parlaments orienteerus enamarenenud Inglismaa rajoonidele - kagu- ja keskrajoonidele. Parlamenti toetasid progressiivklassid, kes ootasid demokraatlikke reforme. Peale uus-aadli ja linnakodanluse olid parlamendi poolel ka laiad rahvamassid, eelkõige talurahvas yeomanry.⁵⁶ Talupojad andsid oma osavõtuga parlamendile võimaluse luua massiline rahvaarmee, millisel õnnestuski lõpuks kuningas võita. Teisest küljest aga, kasutades oma armees talurahvast, surus Pikk parlament otsustavalt maha igasuguse talurahvaliidumise. Inglismaa erinevates krahvkondades, eriti aga just neis, mis olid parlamendile toeks, levisid 1641-43. aastatel talurahvaliidumised. Talupojad purustasid paise, tamme, kraave, rikkusid teadlikult feodaalset metsaõigust, jahioigust, jne. Mõnikord keeldusid talupojad renti maksmast, mõnel pool purustasid

---

53 samas, lk. 157.

54 samas, lk. 158-159.

55 Барн, М.А., Сражение ... стр 111

56 Матаринова, С.В., Очерки ... стр 68

isegi mõisnike majasid, tegutsedes suurte relvaastatud salkadena. Üle 1000 ülestõusnud talupoja tungis Bostoni linna, et vabastada arreteeritud seltsimehed. Suur ülestõus toimus ka 1643.a. mais-juunis Edela-Inglismaal. Sellised väljaastumised tähendasid talurahva stiihilist võitlust aadli maavalduse vastu.⁵⁷

Parlamendi ja kuninga leeride piiritlus klassitunnuste järgi langes kokku Inglismaa religioosse jagunemisega. Kni katoliiklased ja anglikaanid asusid kuninga poolele, siis mõlemad pusritaanluse voolud - presbüterlased ja intependendid - koondusid parlamendi poole.

Kodusõja käigus formeerus lõplikult parlamendi valitsus. Parlament oli kõrgem võim maal. Kuid olles küll kuninga vastu sõjas ei kõrvaldanud te monarhia instituuti, mis püsis fiktsioonina edasi. Parlament oma koosseisult oli presbüterlik, vastavalt oma klassiiseloomule läks ta sisepoliitikas kompromissidel, arendas kõhklevat poliitikat. Esialgu oli ka armee juhtkond presbüterlik, kelle kokkuleplik käitumine tingis parlamendi armee ebaedu sõja alguses. Revolutsiooni süvendamiseks ja otsustavaks võitluseks feodaal-absolutistliku korra vastu oli tarvis teist tüüpi tegelasi, kes võitleksid otsustavalt kuninga vastu. Selleks meheks sai Oliiver Cromwell, kes oli pärit unusaadli hulgast ja kuulus Pika parlamendi intendentliku vähemuse hulka. Cromwell viis läbi armee reorganiseerimise. Juba 1643.a. oli Cromwell organiseerinud talupoegade rat-

---

57 Архангельский, С. В., Крестьянские движения... стр. 131-137.

saväe, 1644-45.a. paistis ta silma kui üks andekamaid väejuhte. 2. juulil 1644.a. saavutas parlamendi armee Marston Moore'i lahingus suure võidu ninga 14. juunil 1645.a. löödi kuninga armeed otsustavalt Naseby lahingus. Selle lahinguga lõppesid sisuliselt I kodusõja suuremad operatsioonid. Edasine sõjategevus piirdus rojalistide poolt vallutatud kindluste piiramisega, mis alistusid üksteise järel parlamendi sõjaväele.⁵⁸

1646.a. Charles I põgenes sõtlaste juurde, kes andsid ta välja parlamendile.⁵⁹

Rahvaliidumine 1644-46.a. avaldus kahes iseloomulikus vormis. Parlamendi poolt kontrollitaval territooriumil avaldus see paljude sektantlike rühmade ja ühingute tekkimises, seega mitte ainult stiihilises võitluses. 1643.a. oli kehtestatud uus sundsulik presbüterlik kirik. Just selle riikliku üldkohustusliku iseloomu vastu võitlesidki sektid, nõudes iga usulise ühingu täielikku sõltumatust.⁶⁰

Teiseks rahvaliidumise vormiks oli clubmanide liikumine territooriumil, mis oli rojalistide käesvõia kuninga parlamendi vahelise sõjategevuse areeniks. See stiihiline talurahvaliidumine, millel ei olnud mingit väljakujunenud organisatsiooni ja ideoloogiat. Liikumise peaesmärgiks oli omapärane enesekaitse hii parlamendi kui ka kuninga armee teostatavate külade röövimiste vastu.⁶¹

Peale otsustavat võitu kuninga üle surus parlamendi sõjavägi clubmanide liikumise maha.

---

⁵⁸ Английская буржуазная революция... т. I... стр 157-158

⁵⁹ samas, lk. 192.

⁶⁰ samas. lk. 197 -198.

⁶¹ Арсеньевский. С. У., Общественное движение в эпоху Английской революции. - в. кн. Средние века. Вып. 2, М.-Л., 1946, стр. 349-372, стр 351.

Nagu eelpool vaadeldud, oli sõjaväe juhtkond intendentlik s.o. klassikoosseisult kaubandus- ja tööstuskodanluse ja keskmise uusaadli partei. Nendega läks kaasa ka väikekodanlus ja suur- ning keskmiktalupoeg. Parlament oli aga presbüterlik, kes otsekohe hakkas oma klassihuve kindlustama. 1647.a. alguses püüdis parlament osaliselt laiali saata, kuid intendentlik sõjavägi avaldas protesti.⁶²

Kuid ka sõjavägi ei olnud sellel perioodil poliitiliselt ühtne. Temas oli tekkinud lõhe, mis kajastas klassivõitlust maal. Sõjaväes kerkis esile radikaalsemalt meelestatud kiht, mis koosnes peamiselt sõdureid ja kes nõudsid laiaulatuslikke poliitilisi reforme - üldist valimisõigust, kõikide formaalset võrdsust seaduse ees (millest tuligi nimetus leveller), parlamendi igaaastast ümbervalimist, kaubanduse ja tööstuse täielikku vabadust jne. Seega määrasid levellerite sotsiaalpoliitilise ilme selgelt väikeomenike huvid.⁶³

Sõjaväe juhtkond oli sunnitud tegema sõduritele sellise järeleandmise nagu seda oli sõdurite organisatsioonide loomine. 1647.a. kevadel oli sõdurite masside survele organiseeritud armee nõukogu parlamendi armee polkude esindjatest. 1647.a. oktoobris-novembris toimus Londoni lähedal Putney's toimus ülearmeeline konverents, kus toimus äge võitlus intendentide ja levellerite vahel, mis lõppes sõjaväe juhtkonna võiduga. Sõjaväe intendentlikul juht-

---

62 Амурская дьяволязная революция ...Т.Т. стр 210-211

63 samas, lk. 201-208, 214-215, 219-223.

konnal õnnestus maha suruda levellerite liikumine sõjaväes ja hävitada armenõukogu ise. ⁶⁴

1648.a. kevadel peale kuninga uut põgenemist oli II kodusõda uuesti ühendanud levellereid ja intependente. ⁶⁵ II kodusõda lõppes ruttu, kuningas oli uuesti vangi võetud. Presbüterlik parlament pidas kuningaga läbirääkimisi.

6. detsembril 1648.a. viidi parlamendis läbi kolonel Pride poolt nn. "praidi puhastus", mis kõrvaldas armeele vaneulikud elemendid parlamendist. ⁶⁶ Sellest momendist alates tehti lõpp presbüterlaste võimutsemisele, intependendid saavutasid ainuvõimu.

Nüüd kustub parlament kokku erakorralise tribunali ja Charles I mõistetakse surma, milline otsus viiakse läbi 30. jaanuaril 1649. a. Selline otsustav tegu kodanluse poolt oli seletatav rahvamasside survega temale.

19. mail 1649.a. kuulutati Inglismaa Vabariigiks ja täidesaatev võim anti Riiginõukogule. Intependentlik vabariik kehtis 1649.a. kuni 1653.a. ja lõi edukalt tagasi kontrrevolutsioonilised väljaastumised.

Inglise Vabariigile iseloomulik joon on see, et see oli aadelik-kodanliku bloki riik, intependentlik vabariik ja demokraatia põhimõtted ei olnud temas kehtestatud kuigi järjekindlalt. Seepärast jäi võitlus demokraatlike reformide, võitlus revolutsiooni edasise süvendamise eest päevakorda ka veel järgneval perioodil. Initsiatiiv läks siin rahva alamkihi kätte, kelle revolutsioonilisus kasvas välja nende klassiolemusest, sotsiaalmajanduslikest tegureist.

---

64 samas, lk. 223-231.

65 samas, lk. 239.

66 Хунт. К., Английская революция... стр. 91

II. AGRAARKÜSIMUS JA DIGGERITE
LIIKUMISE KUJUNEMINE .

Kõikidele varastele XVI-XVII sajandi kodanlikele revolutsioonidele kaasenes enam-vähem iseseisev alamate rahvamasside liikumine, nende rahvamasside liikumine, kes kodanlikult revolutsioonilt ei saanud mingit kergendust ja seejärel püüdsid viia revolutsiooni edasi,⁶⁷ kerkisid esile selle klassi iseseisvad liikumised, kes oli kaasaegse proletariaadi enam-vähem väljakujunenud ellikäijaks.⁶⁸

Ideoloogia valdkonnas avaldus see seaduspärasus selles, et nende revolutsioonide käigus kujunesid välja egalitaarsed ja primitiiv-kommunistlikud õpetused, milles kajastusid rahva alamkihtide püüdlused ja lootused.⁶⁹ Enamasti läks nende õpetuse lahku revolutsiooniliste ümberkorralduste pealiini suunast ja kujutas endast revolutsiooni "... sotsiaalset kaja rahva alamkihtides."⁷⁰ Seda võib täiel määral kinnitada ka diggerite ideoloogia kohta.

Fr. Engels on öelnud, et "kogu senine ajalugu /välja arvatud ürgolukord/ oli klassivõitluse ajalugu, et need üksteise vastu võitlevad ühiskonnaklassid on igakord tootmis- ja vahetussuhete, lühidalt oma epohhi majanduslike suhete saadused ..."⁷¹ Sellest lähtudes ei tule diggerite kui poliitilise grupeeringu ideoloogia juuri otsida ainult revolutsiooni käigust, selle vastuoludest.

---

67 Барн, И.А., Тезисы ... стр 149

68 Fr. Engels, Anti-Dühring, Tallinn, 1954, lk. 16-17.

69 Барн, И.А., Тезисы ... стр 149

70 samas, lk. 149

71. Engels, Fr. Anti-Dühring, lk. 24.

Viljatu on ostida põhjusi ka ideede arengust, olgu need siis ratsionaalsed, religioossed või poliitilised. Diggerite ideoloogia juuri tuleb otsida tolleaegsetest agraaroludest, tolleaegsetest sotsiaalsetest probleemidest, millised eksisteerisid juba ammu enne revolutsiooni.

Selge on see, et diggerid on küllaltki palju ideid üle võtnud radikaalsemate puritaanlike sektide ideoloogiast, kuid üks puritaanlikugi liikumise üks momente olnud võitlus tarastamisega, maaküsimus, mis omakorda tõstis üles küsimuse ühiskonna sotsiaalsetest ja poliitilistest ümberkorraldustest. XVI saj. 40-te revolutsioonis levellerite poolt ülestõstetud poliitilised loosungid ja diggerite ideed kehviktalupoegade õigustest kogukonna- ja jäätmaadele on nende mõtete edasiarendamine, mis esitati juba XVI sajandil radikaalsete puritaanlaste teostes, kelle ideelisteks järeltulijateks nad olid.⁷²

Agraarküsimus, masside võitlus maa eest, oli Inglismaal juba poolteise sajandi vältel enne XVII saj. 40-te aastate revolutsiooni sõlmprobleemiks. Seda probleemi ei saa käsitada ainult ühiskondliku elu ühe küljena, vähe on selles näha ka ainult agraarküsimuse põhivastuolu tervikuna.⁷³

XVI-XVII saj. oli Inglismaa veel tüüpiline agraarmaa. Elanikkond ulatus arvuliselt 5 miljonini, neist 3/4 elas külas.⁷⁴ Nagu 1 peatükis märgitud oli Inglismaal XVII saj. küllaltki tugevalt juurdunud kapitalism. Üheks inglise kapi-

---

72 Семёнов, В.Ф., Оправдание и крестьянские движения в Англии XVI века, М.-Л., 1949, стр. 97

73 Бар. М.А., Текизис ... стр 150-151

74 Бернштейн, Эг., Социализм и демократия... стр.14.

tali eriliseks jooneks oli tema laialdane juurdumine põllumajandusse.⁷⁵ Lambakasvatusele baseeruv villatööstus ei piirdunud ainult linnaga vaid tungis laialdaselt ka külla, olles levinud väga erinevates rajoonides. Nõudmise kasv villa järele nii sise- kui välisturul põhjustas inglise lambakasvatuse erakorralist tõusu. Viimane oli tõukeks tarastamistele, mis antud oli esialgse kapitali akumulatsiooni meetodiks, mille aluseks põllumajanduslike töötajate eksproprieerimine. Tarastamise tagajärjeks oli teatud osa talupoegade eraldamine peamisest tootmisvahendist - maast. Talupoeg muutus Inglismaal juba XVI saj. osaliselt pauperiks. Seega kujutas tarastamine endast aadelik-farmerlikku murrangut vanades maasuhetes, mis oli oma teravikuga suunatud talupoegade vastu.⁷⁶

Seega olid inglise külas toimunud suured muudatused juba kaua enne kodanlikku revolutsiooni. Inglise kodanlik revolutsioon toimus rohkem kui 250 aastat pärast pärisorjuse kaotamist Inglismaal, kui külas oli tekkinud väikekodanlik vabade talupoegade majapidamine. Seoses varandusliku diferentseerumisega, tekkis külas kapitalistlik majapidamine - farmerlus.

Seega võib öelda, et juba XV saj. algas Inglismaal agraaarsuhetes teatud pööre, milline andis majandusele kiirelt kapitalistliku laadi.⁷⁷ Kuid kapitalism ei hävitanud suurmaaomandit, vaid ainult kohandas seda turutingimustele.⁷⁸

---

75 Абдеева, С. Д., Из истории ... , стр. 49.

76 Сапрокин, Ю. М., Социально-политические идеи ... стр. 187.

77 Сапрокин, Ю. М., К вопросу об основании идеологии борьбы классов за землю. - «Вестник Моск.-го ун.-та», 1951, № 4, стр. 69-91, стр. 70.

78 samas, lk. 71.

Inglismaal oli XVII saj. säilinud ainult osa vanast aadlist. Enamus suurmaapidajaid viisid oma majapidamised kapitalistlikele alustele,⁷⁹ nagu I peatükis juba mainitud. Uusaadel läks käsikäes kodanlusega, Uusaadel oli küll aadli keskaegse kihi üks osa, kuid tema maavaldus oli feodaalne ainult juriidiliselt ja sageli ka rendivormilt, kuid majanduslikus mõttes oli uusaadli majapidamine kapitalistlik. Uusaadel kui klass tekkis alles agrarpöörde algusega, ta formeerus põhiliselt väike ja keskaadlist, kes oma mõisates läksid naturaalmajapidamiselt üle kaubatootmisele.⁸⁰ Juba XVI saj. jooksul oli uusaadli maavaldus tähelepanuväärselt suurenenud, seda ühest küljest talupoegade ja kogukonna maade arvel, teisest küljest aga kloostri- ja maade kokkuostu jne. arvel.⁸¹

Sellel perioodil toimus intensiivne maa üleminek ühelt sotsiaalselt grupilt teisele. See liikumine näitab ühelt poolt feodaalse majapidamise nõrkust, teiselt poolt aga muutis sotsiaalsed struktuurid.⁸² Kõige aktiivsemalt omandas maad kesk- ja alamaadel, ka tiitli- ja teenistus- aadelid ning linnaelanikud. Selline maade ümberjaotamine kõigutas feodaalsuhete alustugesid. Maa omandas üha enam kapitalistliku eraomandi ilme, muutudes kaubaks, mis vabalt läks käest kätte.

Uusaadel pidi nii või teisiti arvestama talupoegadega,

---

79 Бернштейн, Дж., Социализм и демократия ... стр. 10

80 Саурович, то же, Карьерное движение в Англии и Франции в XVII веке, М., 1963, стр. 11.

81 samas, lk. 13.

82 Агеева, Л. Д., Из истории ... стр. 61.

Kui ühest küljest kujunes kapitalistlik farmerite klass, kelle jaoks põllumajandus võrdus tööstusettevõttega⁸³, siis teisest küljest aga tekkis vähese maaga ja maatu kehvistu. Varanduslik diferentsseerumine talurahva seas toimus alates pärisorjuse kaotamisest eriti kiiresti.⁸⁴ Olgugi et antud perioodil intensiivistus tarastamine, mille eesmärgiks enam ei olnud niivõrd lambakasvatus kui efektiivne põllupidamine, teraviljakasvatus, oli see siiski piiratud ega toonud kaasa eriti suurt talurahvaliikumist. Kuid konservatiivse feodaalkorra oludes oli seegi väga mõjuv, kutsudes esile väga tugeva opositsiooni talurahva seas. Vaadeldaval perioodil oli sõltumatute talupoegade hulk ikkagi arvukam kui rentnike arv.⁸⁵ Vabade talupoegade kihti nimetati yeomanry'iks, see koosnes peamiselt talupoegadest-copyholderest, koos mõnede talupoegade-freeholderitega.⁸⁶ Yeomanris on vale näha ainult küla jõukamat ladvikut, vaid yeomanry on kõik need talupojad, kellel on iseseisev majapidamine ükskõik millisesse kasti nädka kuuluksid. Seega yeomanryist rääkida sotsiaalmajanduslikust, mitte aga juriidilisest seisukohast ja see märgib talupoegi kui klassi ja eelkõige keskklassi.⁸⁷ Yeomanry tõusis ajaloo areenile seoses pärisorjuslike suhete lagunemisega. Yeomanry kui klassi võitlus kogukonna maade tarastamise vastu tähendas tegelikult võitlust feodaalsete maasuhete hävitamise demokraatlikuma tee eest.⁸⁸

83 Барн, М. А., Лавровский, В. И., Социальная природа английской новой дворянства и помещици первой половины XVII века - «Вопросы истории», № 6, 1955, стр. 77-86 стр. 79.

84 Сапрошкин, Ю. И., Народные движения ... стр. 11

85 Marx, K., Kapital I kd., Tallinn, 1953, lk. 628.

86 Лавровский, В. И., Некоторые спорные вопросы английской буржуазной революции XVII века - Вестник Моск.-го ун.-та, 1955, № 1, стр. 27-45, стр. 29.

87 Барн, М. А., Лавровский, В. И., Социальная природа ... стр. 83

88 Барн, М. А., Генуэне ... стр. 151.

Vastandina rikastele ja täielikult vabadele freeholdereile jäi talupoegade mass enamuses copyholdereiks, kelle sõltumatus oli piiratud. Rikkad yeomanid-freeholderid muutusid kapitalistlikeks ettevõtjateks.⁸⁹ Nad rendivad ja ostavad maid ning haaravad kogukonnamaid. "ende huvides oli kaubanduse vabadus, maarendiküsimus jne., mitte aga eraomandi kaotamine ja manoriaalse režiimi likvideerimine.

Copyholder pidi maksma lordile renti, oma maatükki sai ta pärandada ainult lordi loal, ta pidi andma lordile ustavusvande jne.⁹⁰ Kohustused ja maksud olid eriti vaestele copyholdereile rasked. Kuid ka copyhold oli vaadeldaval perioodil muutunud küllaltki liikuvaks - seda müüdi, vahetati, renditi.⁹¹ Rikkad copyholderid läksid koos yeomanide-freeholderitega, teiste olukord muutus üha raskemaks, nad muutuvad varandusliku kihistumise tagajärjel cottereiks, maatööliseks.⁹²

Inglismaal toimus niisiis talurahva maatustumine pikka aega enne kapitalistliku korra võitu. Ekspropriermise ohvrid, kes olid muutunud palgatööliseks, unistasid oma pöördumisest tagasi maale - see oligi selleks pinnaks, kus tekkisid egalitaarsed ideed. Talurahva kui klassi ideoloogiale olid iseboomulikumad tugevad agrar-kommunistlikud ideed - vabadus, võrdsus, ühismaa. Kui varem oli agrar-kommunismi ideaal oma maavalduse kaitsmine, siis nüüd eitati

---

89 Сапрюкин, т. II, к вопросу ... стр. 72

90 Сапрюкин, т. II, Народные движения ... стр. 27

91 samas, lk. 28.

92 Сапрюкин, т. II, к вопросу ... стр. 72

juba landlordide monopoolset õigust maale ja esineb idee võõrastele maadele tungimisest.⁹³ See näitab seda, et uutes tingimustes ei olnud selle ideoloogia kandjaks niivõrd talupojad-omanikud kuivõrd plebeid, maatud massid, kes võiksid maad tagasi saada ainult ülalmainitud tingimusel.

Me näeme, et juriidilised erinevused talupoegade seas (freeholder, copyholder) asenduvad üha enam varanduslikega. Varanduslikult eri tasemel olevate talupoegade suhtumist agraar-küsimusse võib iseloomustada lühidalt järgmiselt. Jõukamad kihid, kes põhiliselt olid mitmeid teid kaudu juba vabanenud feodaalse sõltuvuse ikkest, nõudsid poliitilist ja õiguslikku võrdsust.⁹⁴ Vaesed kihid, kes olid kaotanud või kaotamas oma omandit ja majanduslikku iseseisvust agraar-pöörde tõttu, olid huvitatud võrdsustavast "kommunismist" s. t. täielikust võrdsusest. Keskmise talupoja ideaaliks XVII saj. Inglismaal oli tugev majapidamine, mis on rajatud isiklikule tööle ja kaitstud lordi omavoli eest.⁹⁵ Keskmise talupoegade jõukama osa ideaale ja nõudmisi väljendas kõige enam 1645.a. suvel levinud clubmanide liikumine, millist I peatükis lühidalt on vaadeldud.⁹⁶ Siinkohal peab märkima, et nende eesmärk ei olnud mitte oma majapidamiste kaitsmine feodaalide eest, vaid sõdivate vägede vägivalla eest.⁹⁷

Keskkihhi rikkam osa liitus hiljem 1647-49.a. levellerite

93 Барн, И. А., Термины ... стр 154

94 Сапринкин, Ю. И., Социально-политические идеи ... стр 189

95 Сапринкин, Ю. И., Народные движения ... стр 43

96 vt. käesolev töö lk. 28.

97 Сапринкин, Ю. И., Социально-политические идеи ... стр 189.

liikumisega.⁹⁸ Levellerite parteis kohtas inglise keskmik-
talupoeg parteid, kes võttis oma programmi tema huvide kaitse.⁹⁹
Kuid levellerite seisukoht agraarküsimuse oli enam kui ta-
gasihoidlik, nende äärmuslikum idee oli copyholdi kaotamine,¹⁰⁰
mis vastab täielikult jõukamate talupoegade huvidele, kuid
levellerid ei seo seda eraomandi kaotamise nõudega.¹⁰¹ Sa-
muti oli levellerite partei programmis kümnise kaotamine.¹⁰²
Levellerite partei oma tegevuse alguses juhtis enda järel
peale keskmiktalupoegade, kelle huvidele põhiliselt vastas
nende sotsiaalne programm, ka vaeste talupoegade massi, kä-
sitöölisi ja linna plebeisid.¹⁰³ Levelleritega liitus just
osa sellist rahvast, kes ei olnud veel väikeomanikud, kuid
lootsid selleks kindlasti saada (sellid, õpilased jne.).

Samal ajal aga sündiv proletariaat, palgatöölised
nii linnas kui põllumajanduses vajasid mitte ainult poliitilisi
ühiskonna ümberkorraldusi, milliseid pakkusid level-
lerid, vaid ka sotsiaalseid. Sellel grupil ei olnud veel
oma programmi, ta ei tunnetanud veel oma klassihuviseid,
ei osandu neid vastandada omanike huvidele. Ta liitus lii-
kumisega, milline nägi ette teatud muudatusi, olgugi et
selle liikumise ideoloogide eesmärgiks ei olnud sugugi

---

98 Сапрокин, Ю. И., Социально-политические идеи... стр 189

99 Архангельский, С. В., Крестьянская борьба в Англии (1640-1660) - «Известия АН СССР» Серия истории и философия, № 6, 1945, стр 425-434, стр 430

100 Сапрокин, Ю. И., К Боржоу... ; стр 83

101 samas, lk. 34.

102 Архангельский, С. В., Из истории аграрного законодательства в эпоху Великой английской революции. Аграрная программа в работах Лайона Парсонса Ч. V^{II} - 12^{VII} 1653. г. - «Известия АН СССР» Отделение естественных наук, № 9, 1934, стр 681-701, стр 692

103 Сапрокин, Ю. И., Социально-политические идеи... стр 184

palgatöölaliste huvide kaitsmine. Kuna levellerid tõstsid esile ülddemokraatlikud nõuded, olid sellest huvitatud ka kehvistu ja palgatöölised.¹⁰⁴ Seega ühendas levellerite partei erinevaid rahvakihte, kelle huvid olid vastuolulised. Peepärast olid levellerite laagris olemas vastuolud ja seda just maaküsimuses. Keskimikutele ei olnud maaküsimus revolutsiooni peamiseks probleemiks nagu eelpool juba öeldud, maatule või vähese maaga vaesele oli selles aga kogu kuninga- ja aadlivastase võitluse mõte. Selliste vastuolude tõttu, selletõttu, et levellerid ei esitanud radikaalset agraarprogrammi, sai nende demokraatlik programm edu osaliseks ainult kuni 1649.a., mil võitlus maa eest hakkas teravnema, mil tekkis avalik kokkupõrge kahe leeri vahel, kelle taotlused maaküsimuses olid erinevad.¹⁰⁵ Kui 1649.a. astusid alamkihid välja varandusliku võrdsuse ideega, tekkis keskmikkude leeris segadus ja jõukam osa neist ühes suur-talupoegadega liitus kodanlik-aadeliku blokiga, olles hirmul varandusliku võrdsustamise ees. Need olid enamasti freeholderid.¹⁰⁶ Ka Winstanley kirjutab oma pamflettides freeholderist, kes aktiivselt aitasid kohalikel lordidel ja parlamendi armeel lõhkuda diggerite St. Georgia mäel jne.¹⁰⁷ "Paljud külaelanikest, kes olid algul solvunud hakkavad nüüd.. nägema õigsust meie ürituses ja tunnustama seda väljaarvatud üks-kaks ahnet freeholderit, kes tahaksid omada isiklikus käsutuses kõiki kogukonna maid."¹⁰⁸

104 Матвеев, В.Н., Деревя ... стр 126-127

105 Сапрокин, Ю.Н., К вопросу ... стр 89

106 Сапрокин, Ю.Н., Социально-политические условия ... стр 189-190

107 Уинстэнли, В., Избранные памфлеты, М.-Л., 1950, стр. 149, 166, 205

108 Там же, стр. 167

Vähem jõukad elemendid keskmikest, eriti copyholde-
rid, kes kannatasid majandusliku kriisi aastail, milline
haaras Inglismaa kodusõja lõpul, astusid välja aadli
maavalduse vastu, miinhes vasakule levellerite radikalismist.
See leidis väljenduse Bekinghamshire'i levellerite liikumise
näol, kes jõudsid väga lähedale diggerite ideoloogiala.¹⁰⁹
Niivõrd lähedale isegi, et kaua aega peeti nende pãflettide
autoriks Winstanley'xd.¹¹⁰

Levellerite partei kriis ning kahe tiiva eraldumine
on tingitud tervanenud võitlusest külas 1648-49.a. Rahva-
masside olukord oli tunduvalt halvenenud kodusõja perioodil,
mis tõi endaga kaasa suured maksud, rendi tõusu, majanduselu
languse. Sellel lisandus majanduskriis ja ikaldus 1648.a..
"Lihtrahvas hakkas halvemi elama kui enne", kõnstateerisid
diggerid.¹¹¹ Suureneb petitsioonide hulk, põhinõudeks on
copyholdi ja rahva elu kergendamine.¹¹² Sellises olukorras,
kus lisaks muule talurahvas kannatas maa ülemineku all kodan-
luse ja uusaadli kätte,¹¹³ tekkiski külas nn. sotsiaalsete
levellerite liikumine. Sotsiaalsed levellerid olid talupojad,
keda ähvardas kodanlik-aadeliku agrarpöörde vägivald, kuid
kes ei olnud veel kaotanud sidet maaga ja talumajapidamisega.¹¹⁴

Sotsiaalsete levellerite ideed on hästi näha pamf-
lettides "Valgus, mis särab Bekinghamshire's" ja "Veelkord

---

109 Сапрокин, Ю. И., Социально-политические идеи... стр 190

110 Барт, Д. А., Техниче... стр 139, текст ja лангалун
osa ниде 154.

111 Чиневский, Изображение памфлетов... стр 149

112 Сапрокин, Ю. И., Социально-политические идеи... стр 185

113 Архангельский, С. И., Памфлеты и борьба народных
масс Англии в 60-ые годы XVII в. - Вопросы
истории, № 6, 1958, стр. 129-141, стр 129

114 Сапрокин, Ю. И., Социально-политические
идеи... стр 188

valgusest, mis särab Bekinghamshire's". Selle gruppi välja-
a stumine Bekinghamshire's annab tunnistust sellest, et ingli-
se talupoegade keskel 1648-49. a. tõusid esile jõud, keda ei
rahuldanud levellerite loosungid poliitilisest võrdsusest,
ja kes astusi välja radikaalse pöörde eest agraaarsuhetes,
tehes seda varandusliku võrdsuse/loosungi all.¹¹⁵ Nende doku-
mendid erinevad harilikust levellerite kirjandusest. Näi-
teks on neis teravalt kritiseeritud maaomandit ja klassi-
erinevusi.¹¹⁶ Bekinghamshire'i levellerite ideaaliks on võrd-
susta kõik inimesed väikeperemehe tasemele, kes elab isikliku
töö viljadest.¹¹⁷ Selle ideaali saavutamiseks väljendasid
Bekinghamshire levellerid palavat soovi hävitada feodaal-
suhted ja feodaalse ühiskonna klassivahed. Nad ütlesid oma
pamflettides, et igal inimesle on õigus elule ja igal ini-
mesel peab olema võimalus hästi elada.¹¹⁸ Selles on sotsiaal-
sete levellerite ajalooline tähtsus.

Kui sotsiaalsed levellerid väljendasid valmisolekut
kaitsta vaeseid tõmbasid nad siiski endi ja vaeste vahele
piiri.¹¹⁹ Nende nõudmised - ära kaotada monopolid, kauban-
duslikud piiramised jne. - vastas täielikult nende talupoe-
gade väikeomanike huvidele, kes unistasid sõltumatuses.

Nagu näha olid Bekinghamshire'i sotsiaalsed levelle-
rid radikaalsemad kui levellerite liidrid Londonis nn. po-
liitilised eesotsas Lilburne'ga: nad tõstsid avalikult käe

---

115 *Самполюк, Ю. И., Социально-политическое учение... стр. 186*

116 samas, lk. 187.

117 samas, lk. 188.

118 *Стам, суртануи в Бекингемшире, Экономическое
по новой системе, Т. I, № 1983, стр. 37*

119 *Самполюк, Ю. И., Социально-политическое
учение... стр. 188.*

maa monopoolse omandi vastu ja külas valitsevate suhete vastu. Seega tuleb pidada esimesteks tõelisteks võrdsustajateks küla ehk sotsiaalseid levellereid, kes olid diggerite eelkäijateks.¹²⁰

1649.a. kujuneski veelgi radikaalsem suund talurahva liikumises s. o. diggerite liikumine. Agraarsete levellerite väljaastumine oli seletatav ka Pika parlamendi seadusandlusega, milline 24. veebruari 1646.a. aktiga jättis yeomanry't landlordide ikke alla.¹²¹ Sellelt pinnalt kasvas välja ka diggerite liikumine. Tekib küsimus, miks diggerite liikumine tekkis antud ajaloolisel momendil, mitte aga varem või hiljem. See on seletatav revolutsiooni käiguga ja agraarküsimuse lahendamisega. Kuni võitlus käis kuninga vastu s.o. kuni võitluse eesmärgid olid veel laiad ja määratlematud ja sisaldasid endas eri kihtide sageli vastuolulisi eesmärke, kes kõik võitlesid parlamendi lipu all, seni me peaaegu ei kuule "rahva häält".¹²² See muidugi ei tähenda ei masside tegutseks. Ilmselt võttis rahvaliidumine üha suurema ulatuse.

40-te aastate Inglismaal ei olnud revolutsiooniline demokraatia mingi määratletud mõiste, vaid arenes revolutsiooni liikumisega ühest etapist teise ja rahva lootuste väljendamine arenes ja muutis vorme.¹²³ Nii väljendati rahvamasside lootusi kodusõja I perioodil independentide poolt, kuna

---

120 Барт. д. А., к Bourgeois..., стр 63

121 samas, lk. 53.

122 Барт. д. А., Термин ... , стр 158

123 samas, lk. 158.

rahvahulkade radikaalsus üha kasvas, kasvas vastavalt ka intendentide konservatism.¹²⁴ Sellel pinnal tekkiski levellerite partei, milline näitab intendentliku partei lagunemist ja revolutsioonilise demokraatia edasist arengut. Kuningi levellerid olid äärmiselt mõõdukad, väljendasid nad teatud määral rahva lootusi. Eraldunud sotsiaalsete levellerite liikumine annab tunnistust, et rahva alamkihtide teadlikkus on kasvanud ja nad hakkavad iseseisvalt formuleerima oma ideid ja eesmärke. Rahvamassid, olles pettunud nii levellerite agraarprogrammis kui ka vabariigi agraarseadusandluses, töötavad välja kõrgemasemelise, radikaalsema ideoloogia - diggerite ideoloogia. Vabariik, mille eest võideldi ja mis 1649.a. välja kuulutati, ei toonud massidele mingit kergendust. Võit reaktsiooni üle viis edasisele teravale võitlusele revolutsioonilises laagris endas.¹²⁵ Kuninga karistamine ja vabariigi kehtestamine tõstsid päevakorda feodaalsuhete täieliku kaotamise. Rahvamassid uskusid võitlusse minnes, et pääsevad feodaalsest ikkest. Revolutsiooni agraarseadusandlus ei vastanud kehvistu huvidele, vaid uusaadli ja kodanluse huvidele. Intendendid, kes väljendasid uusaadli ja kodanluse huve, ei tulnud mingil määral vastu rahvamassidele, ega mõelnudki hävitada mõisnike maamonopoli. Talupoegade massi ei vabastatud manoriaalse süsteemi ikkest. Seega toimus Inglismaa külas kapitalismi areng klassikalisel kujul - vägivalla ja usurpeerimise teel.¹²⁶

124 samas, lk. 160.

125 Смаиловский, В., Угнетенные - угнетать колхозников в Первой Английской революции. - "Известия АН СССР" науки и культуры, № 1, 1935, стр. 45-70, стр. 47.

126 Лавровский, В.И., Несчастное энорное банкротство Английской буржуазной революции XVII в. - "Советские документы" 1954, № 1, стр. 47-56, стр. 54.

Agraarsete mundatus~~te~~ tagajärjel, oli see siis delikventide maade müük,¹²⁷ uued sekvestrid,¹²⁸ kirikumaade likvideerimine,¹²⁹ läks maa ainult ühelt sotsiaalselt grupilt teisele, vana maldussüsteemi see ei lõhkunud.¹³⁰ Feodaalsele maavaldusele oli küll antud löök, kuid maad said osta ainult jõukad inimesed. Külakehvistu, ka linna plebeid ei saanud revolutsioonilt mingit kergendust. Ainuke reaalne tee, mida kehvik nägi oma olukorra kergendamiseks oli ärvaõetud kogukonnamaade tagasisaamine. Sellel perioodil ja nendel põhjustel kujunes diggerite radikaalne programm, milles maaküsimus sai uue, kompromiissituma lahenduse.¹³¹

Seega peaks olema selge, et diggerite ideoloogia ja liikumise juured on Inglismaa sotsiaal-poliitilises ja majanduslikus olukorras, agraarküsimuses, rahva püüdes lahendada see oma huvidele vastavalt.

Seega siis diggerite ideoloogia väljendas XVII saj. Inglismaa vähese maaga ja maatute külaelanike, põllumajandustöölise, linna käsitöölise, pooltalupoegade, poolproletariaadi huve s.o. kehvade copyholderite, cotterite ja linna plebeide huve,¹³² nad astusid välja maatu külaelanikkonna kaitseks.¹³³ Diggerid ei võidelnud mitte ainult copy-

127 Архангельский, С.И., Аграрное законодательство... 1643-1648, стр 63-102

128 Архангельский, С.И., Из истории аграрного законодательства эпохи Великой Английской революции. Сельское хозяйство в период гражданской войны и период 6. генерала 1648-1. в схеме истории аграрного законодательства революции. - "Известия АН СССР" стр. 33-35

129 Архангельский, С.И., Из истории аграрного законодательства эпохи Великой Английской революции. Церковное имущество и аграрное законодательство. - "Известия АН СССР" стр. 101-1025

130 Архангельский, С.И., Аграрное законодательство... 1643-1648, стр 91

131 samas, lk. 252.

132 Сапринский, Ю.И., Социально-политическое и др... стр 191

133 Архангельский, С.И., Крестьянское движение в Англии... стр. 433

holdi täieliku likvideerimise eest, vaid ka kogukonna maade tagasisaamise eest.¹³⁴ Nad põhjendavad seda nõuet sellega, et kuningavõimu kukutamisega kaotasid kõik vanad privileegid ja õiguslikud sätted oma jõu ja seepärast on copyholder vabastatud lordide alluvususest, manoriaalse režiimi alustamis iseenesest on kõige radikaalsem copyholderi probleemi lahendus.¹³⁵

Diggeritel oli oma programm ja nende traktaatidest leiame meie enam-vähem täieliku teoreetilise põhjenduse liikumise eesmärkidele ja tegevusele. Oma ideid püüdsid diggerid praktikasse rakendada, rajades primitiiv-kommunistlikke kolooniaid.

---

134 *Самоземель, Н. И., Социальное движение в Англии... стр 201*

135 samas, lk. 201.

III. DIGGERITE PRAKTILINE TEGEVUS!

Diggerite liikumises tuleb eraldada kolme tüüpi liikumist: 1) liikumine, mida juhtis Gerrard Winstanley ja millel olid rahulikud eesmärgid, 2) diggerite liikumine Buckinghamshire's, milline püüdis ühendada kesk- ja madalamaid talurahvakihte eesmärgil võtta endi kätte kogukonnamaad harimiseks, 3) stiihiline liikumine, mis väljendus talurahva individuaalses ja kollektiivses katses võtta oma valdusse kogukonnamaad, hävitada piirdetarad.¹³⁶ Viimast tüüpi liikumist ei ole antud töös puudutatud, kuna siin ei olnud välja kujunenud ei ühtset keskust, juhte ega ideoloogiat. Liikumine koosnes üksikutest eraldiseisvatest väljaastumistest.

Diggerite praktiline tegevus algas 1649.a. aprillis, kolm kuud pärast kuningas Charles I hukkamist ja vabariigi väljakuulutamist. Surrey krahvkonnas, 4-5 miili kaugusel Londonist asus väikesearvuline grupp diggereid üles harima kogukonna- ja jäätmaad, rajades oma koloonia St. George'i mäele.¹³⁷ See grupp saigi nimeks diggerid,¹³⁸ kuna neil põhilised tööriistad puudusid ja neil tuli maa lihtsalt üles kaevata. Surrey's oli diggereid ligikaudu 30 inimest, kuid

---

136 Архангельский, Е.В., Крестьянские движения ... стр 228

137 Станьковский, В., Уничтожение иголок полевых мышей ... стр 49

138 digger - kaevaja (to dig - kaevama ingl. k.). Nimetus digger nagu levellerki oli tekkinud 1607.a. talurahva ülestõusu ajal, milline oli suunatud tarastamise vastu ning kus talupojad hävitasid piirdetarasid ja kaevasid ülesse karajamaadeks muudetud ärvõetud maid.

139 Архангельский, Е.В., Крестьянские движения ... стр 215

nad lootsid, et nende eeskujule järgnetakse ning varsti ulatub nende arv tuhandetesse. Et sellel grupil olid rahulikud eesmärgid, näitab seegi, et St. George mägi, kuhu nad rajasid oma koloonia, oli veel tarastamata maa, jäätmaa. ¹⁴⁰

Selline diggerite tegevus kutsus esile küllaltki suure hirmu ja segaduse kohalike freeholderite hulgas, mida näitab fakt, et keegi Henry Sanders kaanab 16. aprillil Surrey's toimuvast ette; "Inimeste jõuk, eesotsas erusoldat Everhardiga tuli St. George'i künkale ja hakkas kaevama kõplaga maad, külvates sinna .... porgandeid, ube. Reedel oli neid 20-30 inimest .... nad kutsuvad kõiki endile appi, lubades toita, jooki ja rõivaid. Nad räägivad, et 10 päeva pärast on neid 4-5 tuhat. "¹⁴¹

See tähelepanuväärne episood Inglismaa talurahvaliidumises saab mõistetavaks, kui analüüsida tingimusi, milles elas maaelanikkond Surrey krahvkonnas. Palju maad oli tarastatud, muudetud karjamaadeks ja parkideks, mis kutsus esile talupoegade maatustumise. Copyholderi maad killustati ja osaliselt läksid need talupoegade käest aristokraatiiale, uusaadlile, linnaelanikele. Revolutsiooni agraarõadusandlus suurendas feodaalide maade minekut uusaadli ja linnaelanike kätte, kes tahtsid saada maast suuri tulusid. Kõik see lasus raske koormana talupoegade õlgadel. Kui lõppesid kodusõjad, lihtrahva olukord Surrey's ega ka mujal Inglismaal ei paranenud. Ta pidi maksma makse, mis olid peale pandud kodusõja käigus, pidama omal kulul ülal sõjaväeüksusi; leib oli muutunud kalliks, tööpuudus kasvas,

---

¹⁴⁰ Samas, lk 45

¹⁴¹ Работники, В.И., Барт, М.А., Аммушкан Джереякан
поборыне ... стр 329 (агавнас еи олунд каттисаадан)

landlordide rõhumine tugevnes.¹⁴² Ühesõnaga põhjus, miks esimine liikumise puhang toimus just Surrey's on seletatav sotsiaalmajanduslike tingimustega, kapitalistlike suhete eriti kiire arenemisega, talurahva kiire proletariseerumisega.

Surrey diggerid töötasid suure hoolega, nad löid üles telgid, külvasid terve- ja aedvilja.¹⁴³ Diggerite tegevus avalgas sügavat mõju kohalikule kehvistule. Diggeritega liitusid või tundsid nende vastu poolehoidu külaelanike madalamad kihid, külakehvistu. Diggereiks said sageli endised sõdurid ja mõningad külaelanikud, kes pooldasid parlamenti. Igatahes oli see küla töötav rahvas, kes diggeritega kaasa läks ja kogukond, kuivõrd see ei olnud jõudnud veel täielikult laguneda, oli juba valmis vormiks uue maaharimise korra organiseerimiseks.¹⁴⁴

Mis puutub diggerite arvu, siis seda ei saa päris täpselt kindlaks teha, kuna diggerite kaasaegsed on hinnatud seda ainult ligikaudselt. Ei saa otsustada ka diggerite dokumentidel olevate allkirjade arvu järgi, sest kindlasti oli neid rohkem kui allkirju.¹⁴⁵

Nagu eelpool öeldud, kutsus diggerite tegevus esile meelepaha kohalike landlordide ja freeholderite seas.

"Need rikkad inimesed olid nõrдинud sellest, et kehvikud hakkasid kasutama kogukonnamaid".¹⁴⁶

142 Арсатильский, С.И., Крестьянские движения... стр 215-216

143 Бернштейн, Дж., Социализм и демократия... стр 118

144 Арсатильский, С.И., Крестьянские движения... стр 216

145 samas, lk. 216.

146 samas, lk. 217 (algallikas ei olnud kättesaadav).

Diggerite vaenlasteks olid varakate klasside esindajad, un- ja vanaadli, vaimulikkonna, freeholderite esindajad,¹⁴⁷ kuigi osa neist olid revolutsioonist osa võtnud. Siit on ilmekalt näha, et võitluses rahvaga on varakad kihid alati solidaarsed.

Rahlikult saavd diggerid tegutseda umbes kaks nädalat,¹⁴⁸ siis hakatakse diggerite vastu korraldama mitmesugused aktsioone. Sandersi kaebuse saadab Riiginõukogu kohe edasi lordi Fairfax'le soovitusel ajada ratsaväelaste abil mässav rahvas laiali.¹⁴⁹ Fairfax saadab Surrey'sse kapten Flagmani koos ratsasalgaga, kuid see teatab 19. aprillil Fairfax'ile, et diggereid on ainult 20 inimest, et ta midagi ohtlikku ei näe ja imestab, miks Riiginõukogu tüüdatakse selliste pisiasjadega.¹⁵⁰ Tema arvates on diggerite juht Everhard lihtsalt hullumeelne. Ohvitser saadab seletuste andmiseks Londonisse Everhardi ja Winstanley kui liikumise juhid. Mis puutub diggerite juhi küsimusse, siis on alust oletada, et sel perioodil kui nad alustasid oma agitatsiooni kirka ja labidaga, oli peamiseks juhiks nähtavasti William Everhard, kuigi Winstanley figureeris alati temal kõrval.¹⁵¹ Kuigi Winstanley osa liikumises ei ole täpselt teada, on see tema kirjandusliku tegevuse kõrgpunkt¹⁵², sest diggerite

---

147 Архатевский, С.И., Крестьянские движения... стр. 216-217

148 Лондонскому, Г., Меморандум ... стр. 27

149 Стальский, В., Чингетский - история коммунизма ... стр. 54

150 samas, lk. 54.

151 Бернштейн, Дж., Социализм и демократия... стр. 138

152 Архатевский, С.И., Небывшее издание ... стр. 132-133.

poolt välja antud pamflette seostatakse tema nimega.

Seega võib arvata, et praktilise "kommunismi" initsiaatoriks oli William Everard, ideoloogiliseks juhiks aga Gerard Winstanly, kummagi eluloo kohta on säilinud väga andmeid. Everardi kohta pole teada tema sünni- ega surmaaastat. On teada, et ta võttis soldatina osa kodusõjast, kuulus levellerite hulka ja 1649.a. aprillis asus rajama diggerite kolooniat St. George künkale.¹⁵³

Gerard Winstanley kohta on teada, et ta sündis Lankashire'is 10. juunil 1609.a. Ta on tegutsenud Londonis kaubanduse alal. 40-tel aastatel, kodusõja algul, avas ta Londonis City's oma ettevõtte, kuid majanduskriisi tagajärjel laostus. Winstanley pidi otsima peavarju oma sugulaste juures Surrey's. Winstanley võtab alguses osa väga mitmesuguste ususektide ja kirikuorganisatsioonide tööst, kuid ei leia rahuldust. Sellel perioodil tekkiski Surrey's diggerite liikumine ja Winstanley'st saigi üks selle liikumise juhte.¹⁵⁴

Ette rutates peab ütleva, et peale diggerite liikumise lüüasaamist ning Winstanley viimase pamfleti - "Vabadusseadus" - ilmumist kaob Winstanley ajalooareenilt ja muutub väikekaupmeheks. Pole teada, kus ja millal ta suri.¹⁵⁵

Niisiis, Everard ja Winstanley saadeti Londonisse, Fairfax võtab nad vastu. Siinjuures kriipsutab Everard

---

153 Беркштетин, 79, Социализм и диктократа... стр 18

154 Колорнишюу, Г., Революция ... стр. 45

155 Архатильевский, Е.И., Краткое изложение... стр. 132

alla liikumise rahulikku iseloomu ja seda, et nad ei kipu kellegi eraomandusele kallale.¹⁵⁶ Mispärast diggerite ideoloogia ja nende praktiline tegevus erinevad teineteisest radikaalsuse poolest on seletatav sellega, et rahulik eksisteerimine oli tegelikult nende vähesuse juures ainus võimalus. Ühesõnaga diggerite meetodiks oli eeskuju andmine n. õ. agitatsioon "kirka ja labidaga",¹⁵⁷ mis näitas esiteks diggerite liikumise nõrkust, jõuetust, teiseks aga on selline mõte, selline lootus ilmselt utoopiline, Diggerid nõudsid ainult seda, et tunnistataks vaeste õigust kogukonnamaadel, milline õigus oli ostetud nende vere hinnaga ning et ei segataks põllumajandusliku kommuuni ellu, millised nende arvates varsti levivad kogu Inglismaal.¹⁵⁸

Kaevajad jäetigi esialgu rahule. Armeel oli tollel perioodil tegelikult tähtsamad asjad ees, tõsiselt rahutuks tegid teda sõdurite ülestõusud.¹⁵⁹ Kuid et valitsus siiski juba algusest peale diggerite liikumisele küllaltki sügava tähenduse andis, näitab seegi fakt, et 26. mail 1649.a. külastas lord Fairfax isiklikult diggerite kolooniat Surrey's.¹⁶⁰ Nähtavasti tahtis armeejuhataja isiklikult välja selgitada diggerite jõude ning nende liikumise iseloomu. Fairfax jälgis diggerite tööd põllul. Winstanley ning tema seltsimehed püüdsid tõestada Fair-

156 Смальный, В., Уикетени - идеология коммунизма... стр 574

157 Бернштейн, Э., Социализм и демократия... стр 138

158 Смальный, В., Уикетени - идеология коммунизма... стр 57

159 samas, lk. 55.

160 Античная буржуазная революция... Г.Т. стр 323

fax'ile oma õigusi, ning kaebasid oma naabrite - kohalike maavaldajate - üle, kes vaenust ja vihast rikkusid pidevalt nende külve ja vigastasid kariloomi.¹⁶¹

9. juunil 1649.a. varsti pärast Fairfax'i külas-
käiku pöördus Winstanley tema poole kirjaga,¹⁶² milles
küsimuste kujul tõestas lihtrahva õigust " ... kaevata,
künda, külvata .... ja elada kogukonna maadel...² renti-
mata neid kelleltki .¹⁶³ Kirja peamiseks eesmärgiks oli
diggerite kaitsmine keelepeksu eest ja Surrey koloonia
kindlustamine kohalike maavaldajate kallaletungide ning
lähedale majutatud sõjaväelaste vastu.¹⁶⁴ Kirjas palub
Winstanley Fairfax'i sõdureid hoiatada.¹⁶⁵

1649.a. juulis alustavad kohalikud freeholderid
diggerite vastu kohtulikku jälitamist. Winstanley ja
tema kaks seltsimeest John Parker ja Thomas Star¹⁶⁶ antak-
se kohtu alla süüdistatuna eromandile kallaletungis.
Kohus määrab kaebealustele raske trahvi. Winstanley ja
teised diggerid esitavad parlamendile formaalse kaebuse
kohtuotsuse üle, millest Pikk parlament loomulikult ei
tee väljagi.¹⁶⁷

Rääkides diggerite praktilisest tegevusest, peab
esile tõstma nende kirjanduslikku propagandat. Nende

---

161 samas, lk. 323.

162 Уинстенли, О., Писемно породу Фэрфаксу, Уинстенли, О.,
Изобразительные памфлеты, М.-Л., 1950, стр. 101 ж.

163 samas, lk. 113

164 Английская буржуазная революция... Г I, стр. 323

165 Уинстенли, О., Изобразительные памфлеты... стр. 110

166 Архатинский, В. И., Крестьянские движения... стр. 217

167 Смольский, В., Уинстенли - цулол социализму... стр. 56

pamfletid on tegelikult suurepäraseid kirjandusteoseid, nende keel on elav, argumentatsioon väljendusriikas - see on tõelise rahva seas töötava propagandisti keel. Pamflettides - deklaratsioonides ja pöördumistes armee, rahva jne. poole - on antud põhejndus diggerite liikumisele, nende ideed ja püüdlused, kuid sellest järgmises peatükis.

Diggeritele osaks saanud tagakiusamiste vastu on suunatud Winstanley pamflett "Uusaastakink parlamendile ja armeele"¹⁶⁸, mis on kirjutatud 1650.a. jaanuaris ning mis annab ülevaate kõikidest kaalaletungidest, mis on diggeritele osaks saanud alates 1. aprillist 1649.a.. Sealt me näeme, et diggerid on langenud üha suuremate tagakiusamiste ohvriks. Nende külve hävitati, rikkuti inventari, lõhuti maju, peksti põllul töötavaid inimesi.¹⁶⁹

Sellisest kampaaniast võtsid osa ka vaimulikud ja ametnikud Šerifi abil vangistatakse diggerid ja antakse kohtu alla. Lordide nõudmisel saadetakse kolooniasse sõdureid, kes lõhuvad diggerite hooned. Nii ühinesid diggerite vastu landlordid ja freeholderid, kirikuesindajad, valitsuse administratsioon ja sõjavägi.¹⁷⁰

1649.a. novembri lõpus võetakse diggerite kommuuni vastu tarvitusele eriti karmid abinõud. 28. novembril sõdurite salk purustab St. George mäel diggerite hooned. ja viivad ära materjalid. 8. detsembril pöördub Winstanley

---

168 Уинстэнли, О., Коборетский договор парламенту и армии, Избранные памфлеты, 4.-1., 1950, стр. 154-162

169 samas, lk. 161.

170 Английская буржуазная революция ... Т. I, стр. 340.

kõikide diggerite nimel selles küsimuses lord Fairfax'i ja sõjanõukogu poole.¹⁷¹

Kui esialgu kaevati diggereid kohtusse ja neilt mõisteti välja rahatrahvi, siis nüüd süüdistatakse neid juba vandenõus.¹⁷² Süüdistas esitati Winstanley'le ja tema 14 seltsimehele. Asja arutati 1650.a.. Winstanley kirjutab oma seltsimeeste nimel Riiginõukogule, tehes ettepaneku anda kehvikutele maad, et siis diggerid teeniksid valitsust ustavalt.¹⁷³ Seda ettepanekut ei võetud muidugi vastu, kuna riigi agraarpoliitika teenis mitte vaeste talurahva kihtide vaid uusaadli ja kodanluse huve ja oli suunatud talurahva vastu ning seda teisele teele viia oleks saanud ainult võidu korral liitlasklasside üle.¹⁷⁴

Diggerite koloonia Surrey's lagunes lõplikult 1651.a..

Diggerite liikumine Surrey krahvkonnas oli mitte ainult esimene ja intensiivsem, vaid siit saadeti emissaarid ka teistesse kohtadesse agitatsiooni tegemiseks külakehvistu hulgas.¹⁷⁵

Diggerite liikumine ei piirdunud ainult Surrey krahvkonnaga. Taolisi väljaastumisi ja katseid ühiselt maad harida tehti aastatel 1649-1651 mitmetes krahvkondades.

---

171 Смальков, В., Учители - уроки колледжизма... стр 56

172 Архангельский, С.И., Средьанские движения ... стр 27

173 samas. lk. 218 (algallikas ei olnud kättesaadav).

174 samas, lk. 218.

175 Архангельский, С.И., Конец учения ... стр 132

Northamtoni krahvkonnas, Kentis, Buckinghamshire's, Berkshire'is, Gloucestershire's Huntingdonshire'is, Bedfordshire's jne.¹⁷⁶ Kõige tähtsam neist oli diggerite väljaastumine 1650.a. märtsis Northamtonshire's, kus Wellingborough's asus üle 100 talupoja-kehviku üles harima kogukonna maid, lootes tõmmata endaga kaasa kõiki varanduseta inimesi.¹⁷⁷

Ka siin olid agraarpöörde poolt sünnitatud vastuolud väga teravad. XVII saj. toimus siin tarastamine eriti intensiivselt võrreldes teiste krahvkondadega, sauti intensiivistus talupoegade maatustumine.¹⁷⁸ Sõja ajal oli Northamtoni krahvkond laiaulatusliku sõjalise tegevise areeniks, seal seisid nii kuninga kui ka parlamendi armeed, seal toimus nende vahel otsustav Naseby lahing. Garnisonide ülalpidamine lasus krahvkonna elanike õlgadel. Sõda riis rahva elatustaseme veel tunduvalt allapoole.¹⁷⁹ Inimesed nälgisid, puudus isegi leib.

Kehvikud asusid kogukonnamaid üles harima. Diggerite liikumine Wellingborough's oli oma eesmärgi, iseloomu ning ideoloogia poolest lähedane Surrey liikumisele. Sidemed nende kahe keskuse vahel on väljaspool kahtlust. Wellingborough's olid arreteeritud 4 inimest kirjadega, millele olid alla kirjutanud 22 diggerit Surrey'st nende hulgas ka Winstanley.¹⁸⁰

Seesama fakt annab tunnistust ka sellest, et diggerid püüavad igati sidemeid luua teiste aladega, teha agitatsiooni

176 Аммишская диггерская революция ... Г-Т, стр. 340

177 Арсентьевский, С.И., Арсентьевские законопроектные аммишской революции 1649-1660 гг., М.-Л., 1940, стр. 111-126

178 Арсентьевский, С.И., Крестьянская революция в Англии...

179 Арсентьевский, С.И., Арсентьевские документы ... стр. 219

180 Стальберг, В., Члены - члены колониализма ... стр. 57.

ning propagandatööd kohalike elanike seas. Enne ülalnimetatud saadikute arreteerimist võimude poolt, olid nad jõudnud käia 6 krahvkonna 64 asulas.¹⁸¹

St. George'i diggerid saades teada kaevajate tegevusest Wellingborough's avaldavad 26. märtsil 1650.a. pamfleti "Üleskutse kõikidele inglastele teha valik orjuse ja vabaduse vahel", milles nad tervitavad Wellingborough'i diggereid.¹⁸²

Laienev diggerite liikumine kutsus Riiginõukogus esile rahutuse ja 15. aprillil 1650.a. saadeti Northamptonshire rahukohtunikule käsk ajada diggerid laiali.¹⁸³ Nii lõppes ka siin diggerite liikumine väga ruttu.

Kolmas suur kolle oli Buckinghamshire. Siingi oli tarastamine olnud väga intensiivne ja talurahva kihistumine algas vara. Revolutsiooni ajaks oli maadelt ära aetud talupoegade hulk väga suur, maatud töötasid palgalisena põllumajanduses. Revolutsiooni ajal Buckinghamshire's nagu mujalgi rahva olukord halvenes.¹⁸⁴

Veelgi vähem on teada diggerite liikumisest Kentis ja Glocestershire's. Kenti diggerite tegevusest on viide ainult Surrey diggerite pamfletis "Pöördumine kõikide inglaste poole", milline 1650.a. saadeti St. George'idiggerite poolt kõikidele, kes on asunud üles harima kogukonna- maid. Siin mainitakse Kenti krahvkonna küla Cox Hall'i,

181 Бернштейн, Эг. Социализм и демократия... стр. 129

182 Стальницкий, В., Члены - ирония коммунизма... стр. 58 (algselt ei olnud nähtavaid)

183 samas, lk. 58.

184 Архангельский, С. И., Крестьянские движения... стр. 227.

see on asetatud kõrvuti sellise tähtsa keskusega nagu Wellingborough, mille alusel võib arvata, et ka see oli küllalki suur keskus.¹⁸⁵

Kuigi kõiki neid eri kohtades puhkenud liikumisi iseloomustab suur rahumeelsus, esines diggerite keskel hoopis sõjakamaid meeleolusid. Nende esindjaks oli poeet Robert Koster, kelle nimi sageli esines diggerite kollektiivseil väljaannetel. 13. detsembril 1649.a. trükkis ta väikese brošüüri, milles kutsus põllumajandustöölisi üles omapärasele streigile ja räägib, et rumal on töötada madala palga eest.¹⁸⁶

Diggerite liikumine üldiselt väga laialdast iseloomu ei omanud. "iikmete arvult ulatuslikum oli talurahva stiihiline liikumine, kus rahvas hakkas omavoliliselt üles harima maid. Kuid kõiki neid juhuseid ei saa seostada diggerite liikumisega.

Seega diggerite liikumine ei olnud tugev, vaid küllaltki nõrk ja kitsas. Ometi oli Inglismaal tol ajal kaunis arvukas kiht külakehvistut. Viga on selles, et vaatamata Winstanley ja tema abiliste jõupingutustele luua üksikute diggerite gruppide vahel sidemed, jäi külakehvistu ikkagi killustatuks. Eriti stiihiliselt puhkenud liikumine

---

185 Архангельский, Р. В., Крестьянские движения ...
стр. 225-227

186 Lentz в обзоре сотрудничества или ценности -
ные вопросы приращенные ввиду для обзоре -
гущие рендером, кемтоизии египетобамъ гелу
Колмунизице; Становки, В. Тикенки-угодор
калудунизице... стр. 67 (указана в обзоре кате-
саадар)

186 Lentz, 1937.

koosnes üksikute väikeste gruppide täielikult erldiseisva-
test väljaastumistest. Ka linna plebeid kui nad kaastusid
välja, siis iseseisvalt, külaga sidet pidamata.¹⁸⁷

Diggerite lüüasaamine Inlise kodanlikus revolutsioonis on seletatav nende sotsiaalsete gruppide nõrkusega, organiseerimatusega ja killustatusega, kelle huve nad esindasid, nende poliitilise ebaküpsusega.

Diggerite praktiline liikumine seisis tõelisest masside revolutsioonilisest võitlusest kõrval. Objektiivset laadi põhjustest peab siin nimetama veel kaugele läinud diferentseerumisprotsessi külas. Eri kihtidel olid erinevad arusaamisest eraomandist, maaküsimusest. Diggerite liikumine tekkis ka alles kodusõja lõpul 1649.a. peale kümne aastast ränka võitlust kuningaga, momendil kus lõpuks oli saavutatud võit - see kõik uinutas rahvammasside revolutsioonilist teadlikkust. Tuleb arvesse võtta ka poliitilisi põhjuseid, nimelt ĩirimaa ja Šotimaa vallutamist, natsionalismi kasvu ja demokraatlike jõudude nõrgenemist seoses sellega. Oma osa etendasid ka julmad repressioonid valitsuse poolt, mida saatsid varakate klasside ideelised kallaletungid. Kogu eraomanduslik Inglismaa ühines vaenus omandita kihtide vastu, kes julgesid kuulutada kõikidele võrdset õigust maale ja isegi proovisid praktikas oma ideed ellu viia.¹⁸⁸

---

187 Арсатьевский, С. В., Крестьянские движения... стр. 228-229

188 Кунд, К., Английская революция..., стр. 94.

Subjektiivsetest põhjustest tuleb arvesse kindlasti ka talurahva omandiinstinkt. Tänapäevane kehvik eilne omanik unistas oma omandi tagasisaamisest ega ühinend d diggerite eraomandi kaotamise nõudega. Diggerite ideoloogias peitus veel terve rida põhjusi, mis ei lasknud saada sellel laiade rahvamasside teooriaks. - õpetuse utoopiline iseloom, müstiline formuleering, kurjale mittevastupanemise printsiip, rahulike võitlusvahendite propageerimine, millest järgmises peatükis.

IV. DIGGERITE IDEOLOGIA.

Diggerite ideoloogiast saab küllaltki kujuka pildi, kui tutvuda nende juhi Gerard Winstanley teoreetiliste töödega.¹⁸⁹ Ajavahemikus 1649 - 1651.a. ilmub terve rida suurepäraseid teoseid - pamflette - millistes Winstanley formuleerib diggerite ideoloogia. Oma vaateid väljendab Winstanley teorianana, milles põimuvad ajaloolised ja religioossed argumendid. Winstanley on terav ühiskonna kriitik. Tema teosed kujutavad endast üht kommunismi teooriat. Diggerid propageerisid täielikku võrdsust, nende n. õ. keskaja "kommunistide" ideaal oli väike kommunistlik ühiskond,¹⁹⁰ väikepõllumajanduslik kogukond, mis vastas nende silmaringile.

Winstanley pamfletid võib sisult jagada kolme gruppi: 1) religioossed pamfletid, 2) pamflettid, mis on seotud diggerite praktilise liikumisega aastatel 1649-50, 3) sotsiaalne utopia "Vabadusseadus"¹⁹¹. Siinkohal leiduvad käsitlemist teise grupi pamfletid.

Winstanley teosed, olles inglise rahva elu peegliks, kujutasid endast vaeste talurahvakihtide ja sündiva eelproletariaadi lootuste ja unistuste väljendust. Nad õhutasid rahvast võitlusse kogukondlike õiguste taasta-

¹⁸⁹ päris täpselt, väieldamatult ei saa pamfletide autorit kindlaks teha, sest peale Winstanley nime on pamflettidel veel terve rida teisi allkirju. Ilmne on aga tema osavõtt pamflettide koostamisest.

¹⁹⁰ Бонуч, В. Р., Диггеры и их учение, Република, Ленинград, 1950, стр. 5-42, стр. 10.

¹⁹¹ Бонуч, В. Р., К вопросу... стр. 66.

mise eest, feodaalsest ekspuaterimisest vabanemise eest. Samas oli nende võitlus suunatud ka kapitalistliku eksplua- teerimise vastu, ulatudes seega kaugemale kodanliku revo- lutsiooni ülesannatest. Diggerite ideoloogias on kaunis raske eraldada kodanlik-demokraatlikke nõudmisi primitiiv- kommunistlikest, mis rahva vaestele kihtidele olid eriti südamelähedased. Kuid peab märkima, et pamflettides, mis ilmusid diggerite liikumise kõrgpunktis, on eelkõige esile nihutatud talupoegade ülddemokraatlikud nõudmised.¹⁹²

Diggerite ideoloogia ja tegemus olid esmajoones suunatud maa eraomandi vastu, mida nad pidasid kõikide pahede ja ebavõrdsuse aluseks. Winstanley töödes on agraar- küsimus esikohal. Siin vaadeldakse maad kui inimkonna ühist varandust, kui ainukesest inimese eluks vajalike vahen- dite allikat. Maa on loodud jumala poolt, et ta oleks ühiseks varaks kõikide jaoks, mitte aga mõnede eraoman- diks.¹⁹³

Seda mõtet väljendab ta veel korduvalt: "Suur looja ... lõi maa selleks, et ta oleks ühiseks omanduseks, et toi- ta ulukeid, linde, kalu ja inimest, isandat, kes on määratud seda .... valitsema."¹⁹⁴

Nii kordub see idee veel mitmes variandis: "Ja maa ... on loodud kõigile ühise fondina ..."¹⁹⁵, ütleb G. Wins- tanley pamfletis "Lipp, mis on heisatud tõeliste levellerite poolt".

¹⁹² Барт, И. А., Лавровский, В. Г., О социальном учении ... стр. 85

¹⁹³ Чичков, Д., Избранные памфлеты ... стр. 174

¹⁹⁴ samas, lk. 54.

¹⁹⁵ samas, lk. 55.

Teisal kordab ta: " ... ta /maa - V. R/ on vaba ja on ühine kõigile, et töötada koos ja koos toituda."¹⁹⁶

Winstanley peab maad ühiseks kõigile, kes siin on sündinud.¹⁹⁷

Konkretiseerides maade kasutamise küsimust, räägib Winstanley nende üleskündmisest, et kindlustada elanikkond teraviljaga, ja metsade raiumisest kütuseks ja ehituste jaoks.¹⁹⁸

Sellest väitest, et maa kuulub kõigile, teeb Winstanley teise loomuliku järelduse, et maad ei tohi osta ega müüja. Maa ostu ja müüki peab Winstanley kuriteoks, mis võrdub vabariigi reetmisega¹⁹⁹ ja ütleb, et see on suur pettus, ühe inimese poolt maa röövimine, varastamine teiselt. See on see, mis teeb ühed lordideks, teised aga kerjusteks, ühed valitsejateks, teised valitsetavateks.²⁰⁰

"... Maa, mis on loodud kui ühine varaaht, et kõik elaksid sellel külluses, muutus .... ühtede inimeste ebaõiglaste tegude ... tulemsuena piinamiskohaks teistele." ²⁰¹

Winstanley ütleb, et kõige aluseks on maa vaba kasutamine, et "tõeline vabadus seisneb maa vabas kasutamises"²⁰².

Winstanley lähtudes sellest, et maa on ühine, suhtub

---

¹⁹⁶ samas, lk. 73.

¹⁹⁷ samas, lk. 115.

¹⁹⁸ Арсентьевский, С. Ч., Крестьянские движения... стр 204

¹⁹⁹ Чинкелли, О., Изображение идеологии... стр 349.

²⁰⁰ samas, lk. 88.

²⁰¹ samas, lk. 57.

²⁰² samas, lk. 212.

eitavalt ka palgatöösse. Ei tohi sundida "... ühtesid töötama palga eest teisele."²⁰³

Kuigi Winstanley rõhutab, et kogu maa on ühine, on ta siiski antud memendil nõus jaotama selle kahte suurde ossa: ühe osa moodustavad tarastatud maad, teise - kogukonna- ja jäätmaad. Esimene kuulub gentry'le, vaimlikkonnale, freeholderitele; teist osa valdab lihtrahvas. Šeega Winstanley ei nõua eramaade äravõtmist.²⁰⁴ Ta loodab naiivselt, et maaomanikud saavad aru nende ürituse õigsusest ja ja lähevad nendega kaasa.²⁰⁵

Diggerite tähelepanu keskpunktis, nagu öeldud, on maaküsimus, selle lahendamine oli liikumise eesmärgiks. Winstanley maaküsimuse lahendamise plaan, nagu eelkõige peatükis nägime, läheb teravalt lahku revolutsiooni agrar-seadusandluse suunast. Winstanley pamflettide peamine idee maaküsimuses on hävitada landlordi võim copyholderi ja väikerentniku maa üle, teha copyholder sama vabaks kui freeholder. See idee sündis vähese maaga ja maatu kehvistu võitlusest feodaalse ikke ja aadlik-kodanliku agrarpöörde vastu.²⁰⁶ Objektiivselt sisult olid diggerite nõuded agrarküsimuses sellel perioodil kodanlik-demokraatlikuks nõudeks, mille reaalne tähtsus seisab maa natsionaliseerimises, see ei võinud aga viia Inglismaad välja kapitalismi raamest.²⁰⁷

---

203 samas, lk. 115.

204 samas, lk. 91.

205 samas, lk. 91.

206 Санпрехи, т. 4., Социально-политическое учение ... стр. 192

207 samas, lk. 193.

Kuid tänu sellele, et diggerite ideoloogid ei olnud ainult puht-talupoeglik ideoloogia, vaid ka pool-proletaarse massi ideoloogia, massiideoloogia, kes kannatasid mitte ainult feodaalse, vaid ka kapitalistliku eksploateerimise all, lisandus talupoeglikule ideel maa ühisest omandusest ka idee varanduslikust ühtsusest s. o. idee igasuguse eraomandi hävitamisest, palgatöö hävitamisest, klasside hävitamisest.

Winstanley eitab niisiis mitte ainult maa eraomandust vaid eraomandust üldse ja peab seda sõdade põhjuseks.²⁰⁸ Winstanley ütleb, et eraomandusest tulenevad erinevad tingimused ja "... isiklikud huvid jagavad rahvad ja riigid ja kogu maailma parteideks ja on sõdade ning põhjustajaks ..." ²⁰⁹ Pamfletis "Lipp, mille heiskasid tõelised levellerid", ütleb WInstanley: "Ja seni kui meie või keegi teine säilitab eraomandit, ... me nõustume hoidma inimolendit selles orjuses, mille all ta ägab."²¹⁰ Winstanley arvates tekkis eraomand algselt "... tapmise ja varguse teel ..." ning järeltulevad põlved säilitavad seda mõõga jõul.²¹¹

Eraomandi kaotamise nõue väljus tegelikult kodanlik-demokraatlikust võrdsusest arusaamise piirest, ta tähendas proletaarset klasside hävitamise nõuet. ²¹²

Engels on kirjutanud, et sellest momendist, kui on esile tõstetud klassiprivileegide hävitamise kodanlik nõue, kerkib sellega kõrvuti esile ka proletaarne nõue klasside

---

208 Жингерин, О., Избранное наследие... стр. 56.

209 samas, lk. 74.

210 samas. lk. 66.

211 samas, lk. 86.

212 Сапрыкин, Ю. М., Социально-политические идеи... стр. 194

endi hävitamisest.²¹³

Poliiitilisel areenil nõuavad diggerid vabariiki. Üldse Inglise kodanlikus revolutsioonis olid ainukesteks tõelisteks demokraatideks ja vabariiklasteks küll ainult sotsiaalsed levellerid ja diggerid. Ja seda tänu sellele, et nad mõistete vabadus ja võrdsus puhul nägid ka nende majanduslikku, materiaalist külge.²¹⁴

Winstanley suhtub eitavalt kuningavõimu ja kritiseerib üldse Inglise valitsust, öeldes, et igasugused "valitsejad, kuningad ja kohtunikud olid selle ookeani peaks, kust voolasid maale raskused rõhumine ja vaesus." ²¹⁵

Ta näitab, et valitsuse kogu jõud ja mõistus olid suunatud "sellele, et välja anda seadusi ja suunata neid nende vastu, kes seisab üldise vabaduse eest..."²¹⁶

Winstanley näitab, et kuigi Inglise valitsus on andnud küllalt lubadusi muuta rahvas vabaks, on ta tõuganud need veelgi suuremasse orjusse ja ikke rõhub nende üle veelgi raskemalt.²¹⁷

Kuningavõimu kukutamiseest teeb Winstanley õiged sotsiaalsed järeldused, nimelt ta rõhutab, et kõik aadli valdused, patendid, privileegid on seotud kuningaga, saadud kuningalt, seepärast peale kuninga kukutamist peab need kõrvaldatama. Sama kehtib ka kümnise kohta.²¹⁸

3

213 Engels, Fr., Anti-Dühring, lk. 100.

214 Барн, И. А., К вопросу ... стр 68

215 Чукоткин, Д., Избранные напечатанные ... стр. 61.

216 samas, lk. 62

217 samas, lk. 62.

218 samas, lk. 62.

Ühesõnaga Winstanley näeb landlordismi ja monarhia seost ja mõistab, et siin on pind restauratsiooniks.

Winstanley mõistab, et kuigi kuningas on kõrvaldatud, ei too valitsus oodatud vabadust, vaid "... maale toob pääsmise vaene, põlatud rahvas ..." ²¹⁹ Sama mõtet on ta väljendanud veelgi: "Ja vaene rahvas saab maa päästajaks ..." ²²⁰

"Maale toob pääsmise vaene põlatud rahvas, ...", rõhutab ta mitmel poolt ²²¹

Kuningavõimu seob Winstanley normanlaste vallutusega. Selline feodaalkorra ja kuningavõimu seostamine välisvallutustega oli Inglise kodanlikus revolutsioonis radikaalsematele grupidetele iseloomulik. ²²²

Inglise ühiskond nagu oleks olnud kunagi vaba, kuid alistati siis William Vallutaja poolt. Vallutamine oleks nagu andnud löögi rahva loomulikele vabadustele ja õigustele ja loonud aluse lordide ja kuninga türanniale ning " Normandia sõjapoeg William, tema kolonellid, kaptenid, madalamad ohvitserid ja lihtsad sõdurid jätkavad sellest ajast kuni senini oma võidu kasutamist, panevad vangid, riisuvad, tapavad .... vaeseid orjastatud inglasi..." ²²³ Sellist teooriat põhjendab Winstanley väga üksikasjaliselt oma kirjas lord Fairfax'ile ²²⁴

Ka eraomandi tekke seob Winstanley otseselt normanlaste sissetungiga: "Nii kui ... William tuli Inglis-

---

219 samas, lk. 63.

220 samas, lk. 78.

221 samas, lk. 63.

222 Волки, В.П., Дилерос ..., стр 11

223 Чукенки, О., Избранкие памфлеты ... стр. 68

224 samas, lk. 113-114.

maale ja vallutas selle, ta ajas ära anglid ja andis maa oma normandlastest sõduritele, et igäiks varastaks oma osa, ja siit sai alguse eraomandus."²²⁵

Nüüd, kui kuninga võim on kukutatud on rahvas vabanenud normandia ikke alt ja "... maa ei saa olla ... nende, kes siiani tahavad toetada normandlasi ja kuningavõimu ...".²²⁶

Kuningavõimu ei eita ta ainult sideme pärast normandlastega, vaid ka tema olemuse pärast, kuna "... teda ... kindlustatakse mõõga abil, ja sellepärast nimetatakse teda mõrtsukaks ja suureks punaseks draakoniks ... kuna ta orjastab endale nõrga rahva ...".²²⁷

Ning ühes oma pamfletis²²⁸ ta märgib, et kuningavõim säilib ka praegu lordide käes.²²⁹

Ka vaimulikke, kohtunikke, ametnikke nimetab Winstanley rahvavaenlasteks, kuna need jutlustavad kuninga jumalikku päritolu ja hoiavad rahvast harimatuses.²³⁰

Kuigi kõik Winstanley pamfletid on religioosses vormis, on Winstanley oma religioossetelt vaadetelt küllaltki radikaalne, astudes otsustavalt kiriku vastu välja. Religioose tõe mõistmise allikaks ei pea ta mitte kirja pandud õpetust, vaid seesmist häält uskliku hinges. Tõelisele usklikule pole kiriku väline organisatsioon oma kommete ja distsipliiniga üldse vajalik. Winstanley annab

---

225 samas, lk. 141.

226 samas, lk. 129.

227 samas, lk. 140.

228 Жуковски, О., Слово о глуми и о сарае царя и царицы и о россии, изъясняющее наисовершеннейше... стр 135

229 samas, lk. 158.

230 Вольф, В. П., Духови..., стр 14

sümboolse tähenduse ka kogu ristiusu mütoloogiale.

Kristus ja saatan ei eksisteeri väljaspool inimest, need on inimloomuse jõud, millised võitlevad inimese hinges - hea ja kurja jõud, hinge ja keha jõud. Ka taevas ja põrgu on olemas inimeses endas, mitte aga kusagil väljaspool. Winstanley ütleb, et pole olemas "... teist jumalat või valitsevat jõudu, peale ainsa õiglase kuninga, valitseva ja eluneva igas inimeses ... ." ²³¹

Kiriklik õpetus jumalast, põrgust ja paradiisist, mis ootavat inimest pärast tema surma, ei ole mitte teaduse vili, vaid väljamõeldiste, ettekujutiste vili. See on vahend, mida vaimulikkond kasutab lihtsate inimeste petmiseks, hirmutamiseks ja alistamiseks. ²³² Winstanley nimetab vaimulikke esinesteks, kes hakkasid petma rahvast. ²³³

Külaltki teravalt on Winstanley oma töödes kritiseerinud juriste ja kohtusüsteemi, öeldes, et "juristid ... võivad pöörata asja nii, et võidavad ... need, kellel on paksem rahakott." ²³⁴ "Õigusemõistmine on ostetav ja müüdav raha eest!" ²³⁵ Teisel nimetab ta Inglismaad vanglaks ja juriste vangivalvuriteks, ²³⁶ kuivõrd need seisavad kehivate rahvavaenulike seaduste kaitsel.

Winstanley ütleb, et seadusandlus mõjutavad aadlike ja vaimulike huvid, kuna peamiselt nendest koosneb parlament. ²³⁷ Siit me näeme, et idealiseeri sugui parlamenti.

---

231 Чижиков, О., Изображение нацизма ... стр. 79.

232 Волвич, В.П., Дикеро ... стр. 21

233 Чижиков, О., Изображение нацизма ... стр. 61.

234 samas, lk. 151.

235 samas, lk. 151.

236 samas, lk. 152.

237 samas, lk. 152.

kuigi see kuninga vastu võitles.

Oma töödes väljendab Winstanley oma suhtumist kaubandusse ja rikkusesse, mis on tihedas seoses eraomandiga. Kuigi ta ise on tegelenud kaubandusega (või just selle pärast), peab ta ostu-müüki, eriti maa ostmist müümist üheks vahede allikaks. Kaubandus on oma olemuselt pettus. "... Ostmine ja müümine on suur pettus, mille teel riisutakse ja varastatakse üksteiselt maad, see teeb ühed lordideks ja teised kerjusteks ... suured tapjad ja vargad teeb vangivalvureiks ja timukaiks väikestele puhtasüdamelistele inimestele." ²³⁸ Selliseid mõtteid kordab ta mujalgi. "S.. See / kaubandus - V. R. / on ebaõiglane asi ... ", ütleb Winstanley, kuna see rõhumise põhjustajaks. ²³⁹

Winstanley peab ideaalseks ühiskonnakorras ühiskonda, mis põhineks maa ühisomandil. Nii diggerite ideaaliks üleüldine võrdsus, mis on rajatud ühistööle ja ühisele majapidamisele. Oma ideaale püüavad nad saavutada rahulikult teel. "Me saavutame selle mitte relva jõul ... ", öeldakse pamfletis "Lipp, mis on heieatud tõeliste levellerite poolt." ²⁴⁰

Ka teisel rõhutab ta, et diggerid on valmis võitlema oma ürituste, oma õiguste eest, kuid "... mitte mõõgaga ja odaga, vaid kõpla ja agraga ..." ²⁴¹

Ka teistes töödes rõhutatakse diggerite liikumise rahlikku iseloomu, mis muidugi näitab liikumise nõrkust. Kuigi enamasti räägitakse ümberkorralduste sellisest utoopilisest teest s. t. ilma riigi vahelesegamiseta, ilma

---

238 st. lk. 64 rüde 200.

239 *Уинемуну. Ф. Изъяснение нацѣленнаго ... стр 120*

240 samas, lk. 64.

241 samas, lk. 112

kurjale kurjaga vastamata, ometi kohati taganeb see suund idee eest luua sotsiaalsete ümberkujunduste teostamiseks uus riiklik võim, mis on välja kasvanud revolutsioonist ja seetõttu esindab rahva huve. Siinkohal ei tohi aga ära segada diggerite ideoloogiat poliitliseeetilise traktaadiga "Vabadusseadus", mis moodustub omaette tähendusega kirjandusteose. Diggerite jaoks ei olnud revolutsioon ideaalse ühiskondliku korraga kehtestamise vahendiks, vaid selle eesmärgiks oli sellise korra kehtestamine, mis oli enne William Vallutajat s.o. maa vabastamine - kõikide õigus maale. "Vabadusseaduses" aga antakse täielik ühiskonna ümberkorralduse plaan.

V. WINSTANLEY UTOPIALINE KOMMUNISM.

Diggerid astusid välja sellel ajaloolisel momendil kui Inglise riigikord oli alustagedeni vapustatud, kui paljudel oli veel selgusetu, milline tuleb uus ühiskondlik kord, mis vana välja vahetab. Sel ajal tundusid võimalikud olevad ka kõige sügavamad sotsiaalsed ümberkujundused. Seepärast kõrvuti nn. "agraarse kommunismiga" leiame diggerite teoreetilisest pärandist ka kogu ühiskonna ümberehitamise plaani Winstanley pamfletis "Vabadusseadus" näol. Pamflet on adresseeritud Cromwellile, tema kaudu inglise rahvale ja kogu inimkonnale. Winstanley teeb Cromwellile ettepaneku muuta valitsussüsteemi s.t. taastada "tõeline valitsussüsteem", mida näeme juba pamfleti täielikust pealkirjastki.²⁴²

See pamflett kirjutati tegelikult peale diggerite praktilise liikumise lüüasaamist 1652.a., mil Winstanley oli muutunud üksikuks utopistiks. Seega ei saa see olla diggerite tegevusprogrammiks. Osa uurijaid peab seda diggerite liikumise lõppeesmärgiks,²⁴³ aga pigem on see pühendus järeltulevatele põlvedele.²⁴⁴

Winstanley astub välja kui tüüpiline utopist, ta ei näe enda ees reaalselt ajaloolist jõudu, kes oleks võimeline tema ideid ellu viima ja seepärast pöördub ta kord

---

242 Чикерилли, Д., Закон свободы изложения в виду пропарализма или восстановления истинной системы управления, Избранные труды, М.-Л., 1950, стр. 179.

243 Бернштейн, Г., Социализм и демократия

244 Бэр, М.А., К вопросу... стр 57

üldise inimliku mõistuse, kord võimude poole, korde aga üksikute mõjukate isikute poole, kes on millegipärast pälvinud tema tähelepanu.²⁴⁵

Nimetatud pamfletis pöördub ta Cromwelli poole, kes tol ajal etendas riigis esimest osa ja soovitas tal muuta mitte ainult riigi nimetust, vaid kogu selle olemust. Edasi räägitakse, et kuigi kuningas on ära aetud ja ole veel võim, mida ta esindas, hävitatud. Veel ei ole maa ja vabadus saanud nende omanduseks, kes ohverdasid selle eest elu.²⁴⁶ Mitte Cromwell ega tema ohvitserid ei võitnud kuningat, see sai teoks ainult tänu lihtsate inimeste toetusele, kes neid aitasid, kas võitlusest vahetult osa võttes või töödotes kodus armee jaoks. Järelikult peaks võit tooma kõikidele võrdselt hüvesid. Cromwelli ees on kaks teed: ta võib anda rahvale maa tagasi või ka mitte. Viimasel juhul tema au ja tarkus hukuvad pöördumatult.²⁴⁷

Peale sellist prohvetlikku sissejuhatust loeb Winstanley üles pahed, mille alla kannatab rahvas. Need on kokkuvõttes järgmised: 1) vaimulikkude mõju rahvale ei lakka, 2) paljud preestrid on vabaduse vaenlased, paljud on isegi monarhia pooldajad, 3) kümnist võetakse ikka veel. Selle punkti juures peab veelkord rõhutama, et Winstanley ei osanud ilmselt hinnata Cromwelli klassiolemust, sest viimane kui uusaadli esindaja sai ise suure sissetuleku]

245 Смальный, В., Чужеземно-изданные коммунизма... стр. 61

246 Чужеземно, В., Избранные памфлеты ... стр. 181

247 samas, lk. 132.

künnisest.

4) Kohtunikud teostavad õigusemõistmist nagu varemgi, oma suva järgi.

5) Seadused on jäänud endisteks, rahvale vaenulikeks, ainult nimetus "kuninga seadus" on asendatud nimetusega "riigiseadus".

6) Majanduslik ebavõrdsus on väga suur, endiselt rõhuvad oma "vendi", naha nõuavad neilt kõikvõimalikke feodaalsete rentide tasumist, ajavad neid ära kogukonna maadelt jne. Linnades rahvas kannatab liialt kõrgete teetollide, turumaksude jne. all. ²⁴⁸

Kommunistliku korra detailidki huvitavad autorit ilmselt vähem, neile on vähem tähelepanu pööratud, rohkem aga arutlusi. Uue ühiskonna plaani esitab ta alles alates neljandast peatükist. Esimesed kolm "Vabadusseaduse" peatükki on pühendatud uurimusele, milles seisneb tõeline vabadus. See seisneb selles, et inimene saaks vabalt kõike, mida eluks vajab, ühesõnaga maad kui tootmisvahendit, kui kõige alust. Maa vaba kasutamine ongi tõeline vabadus. ²⁴⁹

Sissejuhatavas osas räägib Winstanley üksikasjaliselt v valitsuse olemusest ja sellest, millele üks või teine valitsusvorm tugineb, millest on tulnud (III ptk.).

Uue ideaalse riigi loomise utoopilises plaanis on märgata teatud materialistlikke elemente. Sellele viitab kasvõi see, et ta pühendab väga palju tähelepanu majanduslikule ja sotsiaalsele küljele. Kõige aluseks peab

---

248 Бернштейн, Ф., Социализм и демократия... стр.

139-140

249 Чукотский, Д., Избранные памфлеты... стр 210

ta majanduslikku, materialistliket tegusit - vaba maakasutamist, maa kui tootmisvahendi eraomandi likvideerimist. Ta ütleb, et "... tõeline vabadus seisneb vabas maa kasutamises ..." ²⁵⁰, kuna sellest sõltub inimese toidu ja muude elatusvahendite saamine. Winstanley formuleerib ka reegli, "kes ei tee tööd, ei pea ka sööma", öeldes, et kuigi uues riigis saab kehtima üleüldine võrdsus ja saadused on ühised, ei tähenda see, et need kuuluksid ka neile, kes ei tee tööd. ²⁵¹

Tuleviku ühiskonnas peab eelkõige hävitama kaubanduse, ostu ja müügi. Winstanley küllaltki teravmeelselt nimetab kaubandust teket inimkonna pattulangemiseks. Ka siin esitab Winstanley kaubanduse vastu samad argumendid, mis eelmisteski pamflettides, ning mida on puudutatud ka käesoleva töö eelmises peatükis.

Parima lahendusena kujutab ta korda, kus kaob ost ja müük, kus iga pere kogub saaki ühisesse aita, kus igale inimesele õpetatakse käsitööd ja põllumajandust, et nad saaksid vabariigi heaks viljakamalt töötada ja tuua rohkem kasu kui seni. ²⁵²

Kuigi kaubandus on keelatud ja puudub raha, loeb Winstanley siiskim vajalikuks kaubavahetuse teiste maa-dega - seega on keelatud erakaubandus ja kehtib väliskaubanduse riiklik monopol. ²⁵³

---

250 Чукменев, Д., Избранные памфлеты ... стр 210

251 samas, lk. 221.

252 samas, lk. 222

253 Сманьков, Б., Чукменев - ценой комму-
низма ... стр 64

Erilist piiri Winstanley'l käsitöö ja põllumajanduse vahel ei ole. Tööstusel uues ühiskonnas on väiketööstuse iseloomu s. o. selline iseloom, milline oli omane autori-aegse Inglismaa tööstusele,²⁵⁴ kus olid laialt levinud detsentraliseeritud manufaktuurid, millistes töötegi väike- tootja - talupoeg oma põhitöö kõrval. Tööstus on seotud perekonnaga.²⁵⁵

Käsitöölised saavad materjali ühiskondlikest ladu- dest. Valmistooted annavad nad omakorda spetsiaalsetesse kauplustesse s.t. rõivad rõivakauplusse, mütsid mütsi- kauplusse jne.. Iga perekond saab sealt tooteid vasta- valt vajadusele ilma tasuta.²⁵⁶

Seega toob Winstanley siin esile kommunistliku printsiibi "igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi". Vastavalt vajadusele jaotamine vii- tabki sellele, et Winstanley süsteemi näol on meil tege- mist kommunistliku utoopiaga.

Seega tootmisel ei ole ühiskondlikku iseloomu, jaotamise aga kannab ühiskondliku, puht-kommunistlikku iseloomu.²⁵⁷ See vastab täielikult teadusliku kommunis- mi teooriale. Kuid praktikas on raske vahet teha sotsia- listliku süsteemiga, kuna allikate terminoloogia on sa- geli vaieldav. Enamus nõukogude autoreid kasutavad neid võrdseina.²⁵⁸

Prduktide ja materjalide võtmine ühiskondlikest kauplustest ja neisse valmistoodete andmine toimub täies- ti sõltumatult teineteisest, kusjuures ei tehta mingeid

254 Бернштейн, Дж., Социализм и диктатура... стр 147

255 Сталинский, В., Утилитаризм - основа коммунизма... стр 63

256 Утилитаризм, Д., Избранные сочинения... стр 222

257 Бернштейн, Дж., Социализм и диктатура... стр 147

258 Дулаковский, В.А., Першиков, Б.Ф., Избранные сочинения - лекции о коммунизме в советской истории. М., 1974. 1963 г. г.ч. Основы коммунизма в советской истории. М., 1964. стр 2.22.

arvestusi. ²⁵⁹ Tootmiseja nõudmise võimalik vastuolu välditakse järgmisel viisil: oletatakse, et iga töövõimeline ühiskonnaliige kulutab kindla hulga tööd. Kui ta teatud aja jooksul teeb tööd vähem kui peaks, siis võetakse se kasutusele vastavad abinõud alates järeelvaataja märkusest kuni rangemate karistusteni. Samal printsiibil toimub ka maa harimine ja saagi koristamine. Seega on töö kohustuslik ning ühiskonna, antud juhul kogukonna piires organiseeritud, mitte aga individuaalne. ²⁶⁰

Winstanley rääkides ühiskondlikest ladudest ja poodidest, ei hõe ometi õigeks kommuuni, kõige ühistamist. See, et ühiskondlikud hooned kuuluvad kõigile, ei tähenda veel, et inimese enda maja kuuluks kõigile, et kõik võiksid seda oma äranägemise järgi kasutada. Inimesele jääb maja ikkagi eraomandiks nagu ka kõik see, mis seal sees on. ²⁶¹ "Kuigu kogu maa ja kõik varud kuuluvad kõikidele perekondadele, iga perekond peab olema eraldi nii nagu nüüdki, ja maja, naine, lapsed, kogu sisustus, mis kaunistab maja, kõik mida inimene võtab varudest oma perekonna vajaduste rahuldamiseks, moodustab selle perekonna omandi ja ette nähtud selleks, et ta rahulikult kasutaks seda." ²⁶² kirjutab Winstanley.

Teisal lubab Winstanley ka kariloomi pidada eraomandiks. ²⁶³

Winstanley astub välja ka selliste väärarvamuste vastu, nagu valitseks tuleviku ühiskonnas laiskus, ühishaisepidamine ja ebaseaduslikus. ²⁶⁴

---

259 Бернштейн, Эг. Социализм и философия ... стр 147

260 Смольнин, В., Утилитаризм - основа социализма ... стр 63

261 Гунстеманн, О., Утилитаризм и философия ... стр 224

262 samas, lk. 224.

263 samas, lk. 328.

264 samas, lk. 326.

Winstanley ei kujuta tulevikuühiskonda ette ilma võimuta, kuid see peab senisest radikaalselt erinema. Seega ei ole Winstanley tsentraliseeritud võimu vastane, vaid ainult sellise võimu vastane, mis rõhub rahvast. ²⁶⁵

Winstanley peab parimaks vabariiklikku korda, kus kõik ametnikud on valitavad. Winstanley tõestab pikalt vabariikliku valitsusvormi eeliseid monarhistliku ees. Monarhiat võrdleb ta maanteeröövliga, kuna see võtab ära maa ühelt osalt inimestelt. Monarhia tekkis Winstanley arvates kahel teel: vallutuslikul, mida eespool on vaadeldud ja poliitilisel teel s.t. kavala poliitika abil õnnestus suruda rahvas orjusesse. ²⁶⁶ Vabariiklik valitsus seevastu juhib maad ilma ostu ja müügita ja kehtestab uuesti vana õiguse- ja rahuriigi, teeb kõik inimesed maa peal vabaks. ²⁶⁷ Vabariikliku valitsuse alus seisneb üldise vabaduse seadustes, millised kindlustavad elatusvahendid kõigile inimestele, et nad saaksi elada vabaduses ja rahulduses. ²⁶⁸ See valitsus ei sõltu ühest isikust või isikute grupist. ²⁶⁹

Vabariikliku valitsuse kõik ametnikud peavad olema valitavad, muidugi ilma vägivalda ja intriigideta. Ka igasugune valimiskampaania ning ühe või teise kandidaadi poolt või ka kandidaadil iseenda poolt agiteerimine on keelatud. ²⁷⁰

---

265 Смалухин, В., Чекистские уроки коммунизму... стр 62

266 Чекистские Д., Избранное наследие... стр 218-229

267 samas lk. 235.

268 samas, lk. 231.

269 samas, lk. 238.

270 samas, lk. 352.

Ametiisikute tegevus peab olema suunatud nende heaks, kes nad valis, " ... siis on nad ausad ja õigalsed vabariigi teenrid ja siis ... valitseb rööm..."²⁷¹

Winstabley peab väga tähtsaks seda, et kõik ametiisikud igal aastal ümber valitaks. Ta arvab, et kui ametiisikud on kaua sellisel kohal, millisega " ... on seotud austusavaldused ja tähtsus, muutuvad nad egoistlikeks, hakkavad püüdlema isikluku heaolu, aga mitte üldist vabadust."²⁷² Siinkohal toob Winstabley võrdluseks toreda võrdluseks: kui vesi kaua seisab, ta rikneb, kuid voolav vesi on alati värske.²⁷³

Selline ametiisikute igaaastane vahetamine välistab mitte ainult katse oma positsiooni säilitada kasvõi teiste vaesuse ja orjuse arvel, vägivalda teel, vaid teeb ka ametiisikud tõeliselt ausateks ja püüdlikeks. Nad teavad, et teised, kes tulevad peale neid, vaatavad läbi nende tegevuse ja kui nad ei ole õieti tegeutsenud, saavad nad karistada.²⁷⁴

Küsimusele, kes võivad valida ja valituks saada vabariigi ameteisse pöörab Winstanley küllaltki suurt tähelepanu. Õiguse valitud saada võtab ta ära mitte ainult joodikutelt ja väga harimatutelt inimestelt n. õ. "antiühiskondlikelt inimestelt"²⁷⁵, vaid ka poliitilistelt vaenlastelt. Poliitilisteks vaenlasteks on kõik need, kes on huvitatud monarhiast. Need jätab ta ilma mitte

---

²⁷¹ samas, lk. 245.

²⁷² samas, lk. 249.

²⁷³ samas, lk. 249.

²⁷⁴ samas, lk. 251.

²⁷⁵ samas, lk. 251.

ainult passiivsest vaid ka aktiivsest valimisõigusest.²⁷⁶ Selle inimeste grupi piiritleb ta küllaltki täpselt. Esiteks kuuluvad siia need, kes toetasid kuninga armeed või kuulusid ise sinna ja seega võitlesid, "... üldise vabaduse kehtestamise vastu ...".²⁷⁷ Teiseks kuuluvad siia ka kõik need, kes ostsid ja müüsid vabariigi maad, sest sellise tegevusega näitasid nad end olevat kuninglike huvide pooldajad,²⁷⁸ vabariikliku vabaduse vastased.

Siin me näeme embrionaalses astmes " ... mõtet töötajate diktatuurist ..." ²⁷⁹ on öelnud Stalnoi.

Tõepoolest esineb Winstanley'l vihje selle kohta, et oleks hea kui ametiisikud oleksid vaesed, kuid ta lubab võimu juurde kõiki, kes on rahuarmastavad, targad ja ausad, sest siis saavad kehtestatud seadusi täita nagu oma tahet.²⁸⁰

Üldse Winstanley arutab küsimust keda valida kaunis pikalt ja rõhutab, et tuleb kaaluda nende omadusi, võimekust ning ka iseloomu, eelistades rahliku iseloomuga inimesi. Valida tuleb neid, kes kannatasid kuningavõimu all, kuna need tunneksid kaasa inimestele, kes kannatavad ükskõik millise orjuse liigi all. Valida soovitab neid, kes on riskinud oma varandusega ja eluga, et vabastada maa orjusest.²⁸¹ Ühesõnaga võimu juurde lubatakse kõiki neid, kes on võidelnud kuninga vastu ning kelle isiklikud omadused seejuures on sobivad. See välistab põhiliselt ainult vana aadli. Siit näeme, et pole päris õige rääkida

---

276 samas, lk. 252.

277 samas, lk. 252.

278 samas, lk. 253.

279 Станьковский, В., Ученые и -царь и революция..., стр 62

280 Ученые, О., Избранные материалы..., стр 226

Winstanley arusaamisest töörahva diktatuuri vajadusest.

Winstanley näeb ette küllaltki kõrge vanusetsensuse: riigiametnikud tuleb valida üle 40-aastaste inimeste seast, kuna need on rohkem kogenud ja mehisemad. ²⁸²
Valida võivad kõik mehed alates 20 eluaastast. ²⁸³ Seega ei ole Winstanley valimissüsteem eriti demokraatlik.

Kui valitakse vaene inimene, siis tuleb talle maksta palka ühistest tagavaradest. See on vajalik esialgu, kuni tööline vabadus on saavutatud. ²⁸⁴ Ilmselt Winstanley oletas, et tuleb mingi ülemineku periood kaasaegse korra ja tema poolt projekteeritud kommunistliku ühiskonna vahel, mille kestel hakkab kehtima valimisõiguse piiramine ja vaeste toetamine. ²⁸⁵

"Vabadusseaduse" neljas peatükk on pühendatud riikliku korralduse kirjeldamisele. Riigi põhilüliks on perekond. Pereisa on seega nagu alam ühiskondlik ametnik.

Põhilisteks administratiivseteks üksusteks on tal kogukond, alev, linn ja krahvkond. Kõikide administratiivüksuste ametnikud on ühise ürituse teenistuses ja peavad üksteist aitama. Alimates administratiivsetes üksustes on sellisteks ametnikeks rahulooja, neli järelvaatajat, sõdur, timukas, tööliste järelvaataja. Krahvkonnas: kohtunikud, alamate administratiivüksuste rahuloojad, järelvaatajad ja sõdurid. Kõik nad koos moodustavad krahvkonna senati ja kohtupalati. Kogu riigi ulatuses nähakse ette järgmised instituudid: parlament, vabariigi ministeerium, postiülem

---

282 samas, lk. 255.

283 samas, lk. 352.

284 samas, lk. 255.

285 Сманынни, В., Учененни-уяна коммунизму ... стр. 62

ja armee,²⁸⁶

Igal ametiisikul on omad kohustused. Pereisa peab hoolitsema oma laste eest, õpetama neid, ta ei tohi lubada,²⁸⁷ et lapsed elaksid laiseldes vaid peab sundima neid töötama.

Rahulooja ülesandeks on juhtida antud piirkonna asju, kaitsta üldist rahu, lahendada tüliküsimusi, püüda vastaseid lepitada. Rahulooja peab jälgima ka teiste ametnike tööd.²⁸⁸

Järelvaatajaid peab olema nelja liiki, kellest iga liik tegeleb eri küsimustega: esiteks valvur, kes tegeleb isikute vaheliste varanduslike tüliküsimustega, tema on rahulooja esimene abiline. Ta esmaseks ülsandeks on püüda tülisid ära hoida ja pooli lepitada. Kui lepitamine õnnestub, saab süüdlane järelvaatajalt noomituse. Kui süüdlane järelvaataja mõjutamisele ei allu, siis annab järelvaataja sõduritele käsu viia see kodanik rahulooja juurde.²⁸⁹

Teiseks järelvaataja, kes tegeleb käsitöödega. Ta peab jälgima, et noorsugu antaks kogunud meistrite käe alla õppima. Tema ülesandeks on jälgida inimeste tööd nendes majades, kus tegeletakse selle käsitööga, mis on tema ala, sest igal käsitööharul on oma järelvaataja.²⁹⁰ Sama nähakse ette ka põllumajanduses.²⁹¹

Kolmandaks järelvaatajad, kes peavad kontrollima, kas jätkub eri käsitöötooteid ja kontrollima ladude

---

²⁸⁶ Членовому, Д., Удѣльному надсмотрн... стр. 257.

²⁸⁷ samas, lk. 258.

²⁸⁸ samas, lk. 261.

²⁸⁹ samas, lk. 262.

²⁹⁰ samas, lk. 265.

²⁹¹ samas, lk. 266.

töötajaid.²⁹²

Neljandaks, järelvaatajad, kelle hulka kuuluvad kõik üle 60 aasta vanused inimesed. Need on üldjärelvalve teostajad.²⁹³ Kõiki järelvaatajaid valitakse igal aastal uuesti.

Igal aastal valitakse ametisse ka sõdur, kellel on küllaltki suured volitused. Rahuajal peab ta kaitsma ametiisikuid, igasuguste korratuste puhul ning korrarikkujaid toimetama ametniku juurde. Ilma käsuta ta midagi teha ei tohi.²⁹⁴

Tööde järelvaataja kohustuseks on jälgida kõiki, keda kohus on karistanud vabaduskaotusega. Ta peab karistatud tööle määrama ja nende tööd kontrollima. Kui mõni isik ei taha töötada, võib järelvaataja anda sellele vähem süüa ning peksta nuudiga.²⁹⁵

Kohtuniku kohuseks on ära kuulata kõik kohtusse tulnud asjad. Kodanike vaheliste lahkehelide puhul peab ta mõlema poole avaldused läbi vaatama ja mõlemad pooled ning tunnistajad ära kuulama. See peab toimuma avalikult protsessil.²⁹⁶ Sellega kindlustatakse asja objektiivne uurimine ja õiglane karistus.

Nagu eelpool öeldud, moodustatakse igas krahvkonnas Senat või kohtunike palat, mille koosseisu kuuluvad kohtunikud, rahuloojad, järelvaatajad ja sõdurite salk.²⁹⁷

---

292 samas, lk. 268.

293 samas, lk. 270.

294 samas, lk. 272.

295 samas, lk. 273.

296 samas, lk. 275.

297 samas, lk. 277.

Kokku tullakse neli korda aastas või veelgi sagedamini, kusjuures istungid peetakse iga kord ise krahvkonna hurgas.²⁹⁸ Palati ülesandeks on kontroll ja järelvalve iga ametiisiku üle oma piirkonnas ning eksimuste korral karistamine.

Kõrgemaks võimuorganiks on vabariigi parlament. Parlament valitakse igal aastal, kusjuures igast linnast, alevist ja teistest rajoonidest peab valitama 2-3 liiget.²⁹⁹

Parlament jälgib kõikide krahvkondade palatite tegevust, talle kuulub kogu võimutäius.³⁰⁰ Parlamendi esmaseks ülesandeks on kaotada kõik rahvavaenulikud seadused, kindlustada rahvale vaba maaharimise õigus. Teiseks peab parlament võtma vastu uusi seadusi, mis kergendaksid rahva olukorda. Enne seaduste vastuvõtmist peab neid tutvustama rahvale ja alles siis saab vastu võtta seadused kui rahvas on need heaks kiitnud.³⁰¹ Parlament peab jälgima, et kõik, mis segab rahvast oma kaasasündinud õigusi kasutamast, oleks hävitatud. Kui kogukonna maad on feodaalide käsutuses, siis peab parlament need rahvale tagasi andma.³⁰² Parlament peab ka jälgima, et ost-müük oleks tõepoolest välja juuritud. Kaubandusega tegelejad kuulutatakse rahu ja vabariikliku valitsuse vaenlasteks.³⁰³ Parlamendil on õigus ametiisikuid karistada ja tagandada ning nende asemel uusi nimetatada. Parlament peab hoolitsema armee kokkukutsumise eest juhtudel, kui seda nõuavad välisolud või kui tekib riigis eneses ülestõus. Parlament

---

298 samas, lk. 277.

299 samas, lk. 279.

300 samas, lk. 279.

301 samas, lk. 284.

302 samas, lk. 285.

303 samas, lk. 285.

nimetab ametisse armee juhtkonna. Parlamendi ülesanne on niisiis ühiskondlike asjade juhtimine nii rahu kui ka sõja ajal.³⁰⁴

Winstanley süsteemi iseloomustab täielik religiooni- vabadus. Kuigi Winstanley suhtub ükskõikselt kiriklikku organisatsiooni ja kohati isegi ütleb, et vaimulikke ei saa õigluse riigis olema,³⁰⁵ toob ta vabariigi ametnike nimekirja ka vaimuliku. Kuid siin on ta ülesanded hoopis erinevad. Ta valitakse samuti üheks aastaks ja tema ülesandeks on tutvustada rahvale olukorda maal (andmed saab ta postiülemalt), lugeda ette riigi seadusi, millisel tegevusel on kasvutuslik mõju noorsoole. Winstanley peab oluliseks, et vaimulik peaks kõnesid teemadel, mis selgitaksid ajaloo sündmusi, kusjuures esiplaanile tuleb tõsta vabaduse mõiste ja rahva heaolu allikad ja näidata, et vabadus tuleneb õigest valitsusest. Peale ajaloo peab vaimulik tutvustama rahvale kunste ja teadusi - füüsikat, kirurgiat, astroloogiat, astronoomiat, navigatsiooni, maaharimist jne. Vahel tuleb puudutada ka moraali probleeme: armastust, kadedust jne. üldse inimese olemust.³⁰⁶ Seega on tema vaimulikud pigem poliit- ja kultuurharidusala töötajad mitte aga usukultuse teenrid.

Winstanley tulevikuühiskonnas on tsentraliseeritud postikorraldus. Postiülemateks valitakse igas kihelkonnas korraga 8 inimest: 2 inimest iga ilmakaare kohta.³⁰⁷ Postiülemate ülesanded on järgmised: iga kuu peavad nad

---

304 samas, lk. 288.

305 samas, lk.

306 samas, lk. 291.

307 samas, lk. 303.

jõeteed kaudu laiali saatama teated kõigest, mida erilist on juhtunud nende piirkonnas. Need teated kogutakse kokku ja avaldatakse raamatuna, mis postiülematele laiali saadetakse. Winstanley näeb siin kasu selles, et kui ühes maa osa puhkeb mõni taud või nälh, teaksid teised piirkonnad abi saata. ³⁰⁸

Armee jaguneb kahte ossa: nn. valitsevaks armeeks ja sõdivaks armeeks. Seega on üks osa umbes nagu ühiskondliku miilitse eest. Valitsev armee peab hoolitsema üleüldise rahu eest riigis. Siia kuuluvad kõik ametisikud alates perekonnapeast kuni parlamentäärini. - need on juhid, kogu rahvas aga - reasõdrid. ³⁰⁹

Voitleva armee olemasolu on tingitud välisohu olemasolust, väliskallaletungi võimalisusest. Seda kasutatakse ka vabariigi vaenlaste vastu kui need tahaksid vabariiki kukutada. ³¹⁰

Winstanley mitte ainult ei lahenda riigi valitsemisega seoses olevaid probleeme, vaid mõistab ka, kui tähtis riiklikust seisukohast on kasvava põlvkonna õige kasvatamine. Sellele küsimusele on pühendatud V osa utopiast. Winstanley nõuab teatud käsitöö õpetamist ning võitleb selle eest, et ei sünniks laisklejaid ja logejaid, et kasvaksid tööd armastavad, targad ja kogemustega inimesed, mitte aga rumalad laiskvorstid. ³¹¹

Koolis peavad noored õppima lugema ja vabariigi seadusi mõistma. Õppeaeg kestab seni, kuni noor

---

308 samas, lk. 304.

309 samas, lk. 306.

310 samas, lk. 306-307.

311 samas, lk. 314.

tutvub kõikide kunstide ja keeltega. Haridus ei tule kasuks mitte ainult antud isikule, vaid kogu vabariigile. Tänu haridusele ja oskustele suudavad nad riiki paremini juhtida. Winstanley rõhutab ühetaegu nii teadusliku kui tehnilise hariduse vajalikkust, mis on ette nähtud kõikidele lastele. Kuid tema arvates ei pea olema ühiskonnas puhtraamatulikku õpetäaste kasti, milline seiskas teistest kõrgemal.³¹² Ilmselt Winstanley mõistab puhtraamatuliku, skolastilise tarkuse nõrku külgi.³¹³ Winstanley seob kõiki hariduse vilju ja oskusi praktiliste vajadustega. Näiteks keelteoskus on vajalik suhtlemiseks välisriikidega jne.³¹⁴

Kui noor on õppinud koolis kui mõistuse küpsemiseni, saadetakse ta õppima mõnda konkreetset käsitööd, kunsti või teadust, millega nad tegelevad kuni neljakümnenda eluaastani. Alates 40 eluaastast võib iga inimene tegeleda millega soovib.³¹⁵ Winstanley, pöörates haridusele ja oskustele väga suurt tähelepanu, mõistab, et inimese loovate jõudude arenemine on võimalik ainult seoses majandusliku ikke kõrvaldamisega.³¹⁶

Ka isiklikesse suhetesse toob Winstanley muudatusi. Abielu on täiesti vaba, Iga naine ja iga mees on täiesti vabad astuma abiellu kellega tahavad, kui neil vaid õnnestub äratada armastust selles isikus, kellega tahavad abielluda. Et abielu sõlmida on vajalik mõlemi poole nõusolek

---

312 Беркштейн, Дж., Социализм и демократия... стр. 347-148

313 samas, lk. 150.

314 Чуканкин, Д., Избранные напечатанные... стр. 315

315 samas, lk. 316.

316 Орехов, М., Материалистические основы... стр. 133

ja tunnistajate olemasolu.³¹⁷ Kaasvara saavad mõlemad ühiskondlikust laost.³¹⁸ Seega on abielu puht ilmalik asi.

Sellist uut elukorraldust juhivad uued vabariiklikud seadused, mis reguleerivad nii maaharimist, produktide säilitamist ladudes, navigatsioon, ametnike tegevust, abielu jne. ning mis on suunatud eraomanduse kaubanduse, laiskuse ja muude taoliste pahede vastu. Seadused on ära toodud "Vabadusseaduse" viimases peatükis ja nad võtavad lühidalt kokku eelneva teksti. Eismest korda sotsiaalse mõtte ajaloos on kommunistliku ühiskonna idee antud mitte jutustusena korrast, mis eksisteerib kusagil fantastilisel maal, vaid detailse seaduse projekti näol.³¹⁹

Seaduste eesmärgiks on rohkem küll kasvatamine kui karistamine. Rängemaid isikuvastaseid kuritegusid karistatakse "Hammas hamba vastu" printsiibil: "See kes lööb oma naabrit saab ise timukalt löögi, kaotab silma vastu silma, annab elu eest elu."³²⁰ Üldiselt on seadused küllalt humaansed - vangid enne kohut ei panda ja kaebeluse käitumine enne kohtuistungit võib karistust tunduvalt pehmendada.³²¹ Ainult kui on tegemist surmaga, pannakse kurjategija enne kohtu toimumist vangid.³²²

Kellel on mõistetud vabaduskaotus, see rõivastatakse valgesse villasesse rõivasse, et ta eralduks teistest. Süüdimõistetud jäävad järelvaataja käsutusse ning peavad

---

³¹⁷ Чинченко, В., Изображение капитализма... стр 340

³¹⁸ samas, lk. 340.

³¹⁹ Сталин, В., Чинченко - уроки коммунизма... стр 65

³²⁰ Чинченко, В., Изображение капитализма... стр. 343

³²¹ samas, lk. 272.

³²² samas, lk. 273.

tegema raskemad tööd kui vabad. ³²³

Winstanley programm on utoopiline ning kohati naiivnegi, kuid tolle aja kohta oli tal väga progressiivne iseloom. Winstanley'd tuleb pidada inglise utoopilise sotsialismi alusepanijaks. Winstanley oli ülemineku perioodi tegelane ja see on näha tema maailmavaatestki. Sellest ei ole seda täiuslikkust, mis iseloomustab XVIII saj. kommuniste-ratsionaliste. Tema süsteemi ajalooline piiratus seisneb lõhes ideede ja nende ellurakendamise meetodi vahel. See pole aga Winstanley viga, vaid sotsiaalselt korrast tingitud. ³²⁴ Praegu ei ole mõtet hakata kritiseerima tema praktilisi nõuandeid ja näitama nende ebatäiuslikkust need puudujäägi on täielikult seletatavad tema kaasaegse ühiskondliku korraga. Me võime ainult imetleda tema teravat pilku ja terviklikke arutlusi, olles üllatatud tema sügavast arusaamisest oma epohhi ühiskondlikest suhetest. Teooria väärtus ei seisne ju selles, kas rakendatakse otsekohe ellu või ei õnnestu see.

---

323 samas, lk. 354.

324 Бернштейн, Эг., Социализм и демократизм... стр. 134

L Õ P P S Õ N A

Inglise kodanliku revolutsiooni ajal toimunud talurahvaliikumistest tuleb diggerite liikumist pidada üheks tähelepanuväärsemaks nähtuseks. Seda mitte liikumise ulatuse pärast, mis iseenesest ei haaranud kaasa eriti laiu rahvamasse, vaid nende ideede ja eesmärkide tõttu, mille täideviimine oleks tähendanud revolutsiooni edasiviimist, süvendamist.

Liikumise nõrkuseks oli selle rahulik tegvusmeetod, püüd kurjale kurjaga mitte vastu panna. Kuid teiselt poolt tuleb arvestada, et diggerite vähese arvu juures ei oleks tulnud vägivallameetodite tarvituselevõtmine kõne allagi.

Diggerid kaitsesid vaeste maatute talurahvakihtide huve ja lootsid oma olukorde parandada põllumajanduslike kommuunide loomise teel, kus pidid teostuse leidma nende ideaalid ühismaast ja ühisomandist.

Diggerite nimega on seotud ka nende juhi Gerrard Winstanley utoopia "Vabadusseadus", mis on nagu diggerite teistes pamflettides esitatud ideede edasiarendus konkreetse programmi näol.

Marksismi klassikud on utoopilist sotsialismi (kommunismi) väga kõrgelt hinnanud, sellelt baasilt on välja

arendatud nende teadusliku kommunismi teooria. Marksismi klassikud on võtnud utoopilistelt süsteemidelt üle ja edasi arendanud põhiideid, samal ajal kritiseerides nende süsteemide utoopilist iseloomu, näidates, et utoopiline sotsialism ei suuda levida kapitalismi arengu seadusega seda ühiskondlikku jõudu, kes võiks saada uue ühiskonna loojaks.

Isikukultuse ajal oli pandud kahtluse alla Lenini töö marksismi kolmest allikast ja kolmest komponendist, utoopilistesse süsteemidesse suhtuti põlastusega.³²⁵ Kuid on selge, et tuleb hinnata utoopilise sotsialismi unistuste reaalselt sisu ja näha sidet utoopiliske sotsialismi humaansete ideede ja töötavate masside eksploateerimise vastase võitluse vahel.

---

325 Засіккер, Н.Ф., Ленин о государственном социализме, в кн. Методы социалистических учений, М., 1964, стр 8

Диггеры и утопская Уинстония. Резюме

Цель настоящей работы - показать течение социальной мысли, оформившееся в Англии на внешнем подгоне Англии к революции 40-х годов XVII века, в виде программы, так называемых "диггеров". Эта работа не может быть историей английской революции, а имеет целью только описать демократические и коммунистически-социалистические течения в народных низах во время революции - движения диггеров. Мышь мышоходов обещаются здесь и обрисовать картину революции, чтобы содействовать верной пониманию диггерского движения. Ее корни следует искать в самых социальных проблемах, в аграрном вопросе. Народные низы, сельская беднота не почувствовали после казни короля и провозглашения республики никакого облегчения и поэтому стремились развить революцию дальше.

В это время крестьянство как класс (утопату) боролся против опрощен-

ного рода, как обилие иеточником
средств и земли, одинаком для того
и дружок человека без различия лиц.
Они писали иаифлеты, которые свя-
зываются с ииенем одною из их
вопедей Д. Уинетини. Он говорит,
что все люди равны, и земля созда-
на для всех.

Д. Уинетини написал и очень
интересную социальную утопию
«Закон свободы». Это произведение
написано уже тогда, когда диктатор
попыто и Уинетини стал оди-
ноким утопистом. В «Законе свободы»
автор дает в виде конкретного
законопроекта черты будущего
общества.

Почему диктатор и идеология
диктатора оказалась все-таки слабой,
хотя в Англии 40-50-х годов ХVIII века
было много диктаторской диктатуры?
Ответ в том, что иеточник не
успел Уинетини и по помощи
не установили связи между отдель-
ными группами и удалась, а

теории, возмавлявшие Уинстона
и по существу ставшие себе мирные
цели; во-вторых, движение «летяч-
ных шкотов» в Бенингемшире,
среди которых обведомить средние
и низшие слои дуренского наем-
ничья с целью предоставления им
общинных земель для обработки; во-
третьих, египетское движение, выра-
зившееся в индивидуальных и коллек-
тивных попытках дуренской буржуазии
оставить общинные земли, устроить
изгородь. Эти три движения не
только не сливались в одно, но са-
мые большие по числу участников
египетское движение предельно
сохраняло характер разрозненных
действий отдельных групп.

Движение дитеров возрешило отпор
со стороны местной власти, местных
владельцев и ландлодов. Движение
дитеров пошло вразрез уже в 1677 году.
Их ставные идеи были связаны
с аграрным вопросом, как они были
представителями сельской буржуазии.
Они развивали учение о земле
как общем достоянии человека.

вашии общенные полей, по существу
эта борьба являлась борьбой за демо-
кратический путь уничтожения фео-
дальных поземельных отношений, за
торжество крестьянской, трудовой собор-
ности и трудового кооператива.

Внедривши инициативный дифферен-
циализм касты крестьянства, особенно
среди дворян стала наиболее работни-
в сельской кооперации, он потерял свой
соответствующий земельный участок. Сразу
он еще не нашла свою идеологию;
в первый период выражались различные
нарезные типы и тенденциозности,
потом левизна. В Великобритании
картин есть политическое и аграрное,
социальное течение. Эти сельские,
так называемые социальные левиз-
ны и стали президентскими дик-
торами.

Дикторское движение началось
в апреле 1649 года. На юге Тюр-
нии вблизи Лондона основали дик-
торы свою первую сельскохозяйственную
кооперацию.

Вообще можно различать три типа
движения дикторов: во-первых, дви-

Также в себе процесс дифференциру-
емо уже слишком далеко, отделе-
ние или крестьянства, относившее
по-разному к издольщико дитеров.

А также объективные исторические
условия тормозили этому движе-
нию. Но и в их условиях, в их
издольщико есть такое, что не раз-
решила эта издольщико народ-
ных масс - утопический характер,
революционно-идеологическая формулиров-
ка, широкое методы и т.д.

Но всё-таки движение дитеров -
это значительный шаг в истории
крестьянского движения в Англии.

Kasutated kirjandus.

1. Маркс, К., Буржуазия и контрреволюция, Маркс, К., Энгельс, Ф., Стр. 76.
2. Маркс, К., Рецензия на книгу Ф. Гизо "Почему удалась английская революция?", К. Маркс, Ф. Энгельс, Об Англии, М., 1952
3. Engels, Fr., Anti-Dühring, Tallinn, 1954.
4. Абдува, К. Д., Из истории английского землевладения накануне буржуазной революции XVII века, в кн. Средние века, вып. 13, М., 1958.
5. Английская буржуазная революция XVII в. Под ред. Е. А. Косминского и Я. А. Левинского, Т. I, М., 1954. *
6. Архангельский, С. И., Аграрные законодательство Великой Английской революции 1643-1648 гг., М.-Л., 1935.
7. Архангельский, С. И., Аграрные законодательства во Английской революции 1649-1660 гг., М.-Л., 1940.

8. Архангельский, С. И., Описание свободных в Эпоху Английской революции. - в кн. Средние века. Вып. 3, М.-Л., 1946, стр. 349-372.
9. Архангельский, С. И., Из истории аграрного законодательства в Эпоху Великой Английской революции. Аграрная проблема в работах Малого парламента 4. VII - 12. VII 1653. - "Известия АН СССР" Отд.-ние общественных наук, Л., 1934, № 4, стр. 601-701.
10. Архангельский, С. И., Из истории аграрного законодательства эпохи Великой Английской революции. Сводные указы гражданской войны и превращение в декабре 1648 г. в свете истории аграрного законодательства революции. "Известия АН СССР" Отд.-ние общественных наук, Л., 1932, № 1, стр. 33-55.
11. Архангельский, С. И., Из истории аграрного законодательства эпохи Великой Английской революции. Церковное имущество и аграрное законодательство, Л., 1931, № 1, стр. 1091-1125.
12. Архангельский, С. И., Крестьянские движения в Англии в 40-50-х годах XVII века, М., 1960.

13. Архангельский, С.И., Крестьянские движения в Англии (1640-1660) - Известия АН СССР, Серия истории и философии, М., 1945, № 6, стр. 425-434
14. Архангельский, С.И., Новые издания сочинений Т. Уикетемши. - Вопросы истории, М., 1946, № 7, стр. 132-133.
15. Архангельский, С.И., Пеллаксение и борьба народных масс Англии в последние годы XVII века. - Вопросы истории, М., 1958, № 6, стр. 129-141.
16. Барт, М.А., Генуэзе и идеологии истинных идеалов, в. кн. История социал-демократических учений, М., 1964, стр. 149-198.
17. Барт, М.А., К вопросу о социальной идеологии дилеттов, - Новая и новейшая история, М., 1960, № 4, стр. 53-70.
18. Барт, М.А., Крестьяне и их время, М., 1960.
19. Барт, М.А., Лавровский, В.И., О социальной природе английского народного движения и борьбы первой половины XVIII века - Вопросы истории, М., 1955, № 6, стр. 77-86.
20. Бернштейн, Эд., Социализм и дилетты в Великой английской революции, М.-Л., 1924.

21. Ветчин, В. П., Оутерн и Уинстони, Предисловие, Уинстони, Ф., Избран-ные памфлеты, М., 1950, стр 5-42.
22. Десницкий-Стрель, В. А., Предисловие, Беркштейн, Эд., Социализм и демокра-тия в Великой Английской революции, М.-Л., 1924, стр 1-4.
23. Дрейме, И., Материалистическое понимание общества у современников Английской революции, в кн. Эпос, К., Английская революция, М., 1947, стр. 114-138.
24. Дунаевский, В. А., Першин, Б. Ф., Изуче-ние западноевропейского утопическо-го социализма в советской историо-графии (1917-1963), в кн. История социалистических учений, М., 1964, стр. 3-91.
25. Заметки о новых работах англий-ских историков, - "Вопросы истории", М., 1947, № 9, стр 113-123.
26. Застенкер, Н. Э., Лекции о домарксовом утопическом социализме, в кн. Ис-тория социалистических учений, М., 1964, стр 92-122.

27. Косминский, Е. А., Изучение истории крестьянства и аграрных отношений в Англии, в. кн. «Бредбент английско-го феодализма и историческая география Средних веков», М., 1963, стр 125-145.
- 28-29. Лавровский, В. М., Нелегалы северных районов Английской буржуазной революции XVII века, - «Вестник Моск.-го ун.-та», 1954, №1, стр 47-56 и 1955, №1, стр. 27-45.
30. Лавровский, В. М., Барс, М. А., Английская буржуазная революция. Нелегалы (вопросы истории английской буржуазной революции 40-х годов XVII века, М., 1958.
31. Саурович, Ю. М., К вопросу об отношении мелкоземелья к борющейся за землю.- «Вестник Моск.-го ун.-та», 1951, №4, стр 61-91.
32. Саурович, Ю. М., Народные движения в Англии и Ирландии в XVII веке, М., 1963.
33. Саурович, Ю. М., Социально-политические идеи дитеров.- «Вестник Моск.-го ун.-та» Мет.-фил. серия, 1959, №2, стр 183-207.
34. Семенов, В. Ф., Нароживания и крестьянские движения в Англии XVI века, М.-Л., 1949.

35. Стальский, В., Уинстону - изго-
лу коммунизма в Великой Ан-
глийской революции, - «Известия АН СССР»
Вид.-ние общественных наук, М.-Л.,
1935, №1, стр. 45-70.
36. Матаринова, К.Н., Очерки по исто-
рии Англии 1640-1815, М., 1958.
37. Уинстону, Д., Избранты иашир-
ни, М.-Л., 1950
38. Хитт, К., Английская революция,
М., 1947.
39. Колореншиу, Г., Ливингтон и английская
революция, М., 1947.
40. Хрестоматия по новой истории,
Т. I, М., 1963.
41. Штокмар, В.В., Очерки английская по-
литика Английского абсолютизма
в эпоху его расцвета, Л., 1962.